Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Antvorskov Højskole

1968

UDGIVET AF ANTVORSKOV HØJSKOLES ELEVFORENING

Årsskrift 1968

ANTVORSKOV HØJSKOLE

UDGIVET AF
ANTVORSKOV HØJSKOLES ELEVFORENING

Redigeret af *Helge Severinsen*

Omslagstegning af *Mogens Schou Christiansen*

Ætsningerne side 13, 23 og 34 er af
Steffen Odd Sølberg

Fotografiske klicheer ved Sjællands Tidendes Klichéanstalt

Sjællands Tidendes Bogtrykkeri, Slagelse

Czekoslovakiet

Vi lukkede op for radioen den morgen for at få musik til teen. Og så lød radioavisens speakerstemme i stedet. Den kan man næsten overhøre, når den kommer på de faste tider, men lyder den uventet, vækkes man ved det første ord: hvorfor taler han nu – hvad er der sket?

Spørgsmålet blev omgående besvaret: Tropper fra Sovjetunionen, Ungarn, Bulgarien, Polen og DDR marcheret ind i Czekoslovakiet. Dér stod man, ramt. Så gik det altså alligevel ikke dernede. Først forstenet, lyttende. Så kom følelsesudbruddene. Man er jo bare en lille mand, uden indflydelse nogen steder, men man synes jo nok man har sagt og skrevet og gjort en lille bitte smule for at verden skulle opføre sig ordentligt, og så tramper de idioter det hele ned. Her har man forsøgt inden for sine alt for begrænsede muligheder at knytte forbindelser og forstå og få folk til at forstå. Og så har man åbenbart ikke selv forstået nok. Verdensbegivenhed og personlig fornærmelse. Sorg, smerte, vrede. Hvorfor, hvorfor . . . ?

HENVENDELSER TIL ØSTTYSKE VENNER

I løbet af dagen blev der afsendt nogle telegrammer til venner i Østtyskland. Også til Fredsrådet, som har hjulpet med arrangement af rejser: »Nu gælder det Czekoslovakiets fred og frihed, danske venner forventer jeres indsats«. Nogle dage efter blev der tid til at skrive et længere brev til en af de mest indflydelsesrige i bekendtskabskredsen dernede. Hermann Kalb er chefredaktør af dagbladet Neue Zeit, organ for det kristeligt-demokratiske parti, og han er medlem af partiets hovedbestyrelse og af Folkekammeret. Ham har jeg truffet et par gange, når han stillede sig til rådighed for mine rejsegrupper. Hvad kunne man gøre andet end telegrafere og skrive breve?

Det ser indbildsk og anmassende ud, når man trækker egen person ind på scenen i anledning af historiske begivenheder. Som om man var en vigtig aktør, og så har man bare fra tilskuerpladsen sendt en billet op til et af medlemmerne af koret. Alligevel citeres her til en begyndelse lidt af billettens indhold:

» . . . Vi i Danmark føler os uendeligt hjælpeløse. Vennerne i DDR har derimod en mulighed for at gøre noget. Vi vil gerne, ja, vi *må* opfordre Dem til det.

Nu har De og alle mennesker af god vilje i DDR mulighed for og

forpligtelse til at gøre en indsats. De behøver ikke at forklare mig, at det hos Dem er forbundet med større risiko end hos os. Jeg skal også vogte mig for at give Dem anvisning på, hvorledes De skal bære Dem ad, jeg kan bare ikke lade være med at bede Dem om at foretage Dem et eller andet.

Vi spørger her: hvornår lukker nogen i DDR munden op for – som titlen lyder på et kvækerskrift – at sige sandheden til de mægtige (Speak Truth to Power) *under* begivenhederne, og ikke først efter en 20. partikongres, efter et nyt bud fra oven? De kan sandsynligvis ikke redigere Deres avis anderledes end De gør. Jeg venter imidlertid begærligt på den dag, da det bliver Dem muligt at skrive en bog om, hvordan det går for sig i enkeltheder. Det sidste nummer af Deres avis, som jeg har fået, er fra 22. ds. Czekoslovakiet er dagen før blevet okkuperet af bl. a. østtyske tropper, og meddelelsen herom bringer De som og under overskriften »Meddelelse fra TASS«. Meddelelse fra TASS! Bliver Neue Zeit da redigeret og trykt i et køleskab? – Men godt. Men så til indholdet af »meddelelsen« og de tre andre artikler på forsiden om begivenheden. Hvorfor i alverden skal de til medtænken opfordrede borgere i DDR – i modsætning til danske avislæsere – nøjes med de halve, tiendedels sandheder og direkte løgne, som Deres avis bringer om en så chokerende hændelse«?

Her følger en opremsning af en halv snes kendsgerninger, som redaktør Kalb ikke havde fået med i sin avis. Derefter:

»Dette og meget mere ved De, og det ved de fleste DDR-borgere, men kun fordi de har erfaret det fra czekisk eller vesttysk radio. Deres læsere har endnu en grund til kun at hellige sig kultursiderne, fordi det politiske stof forekommer dem aldeles interesseløst.

Enhver redaktør i DDR, og DDR som socialistisk stat havde ved denne lejlighed haft en enestående mulighed for at skabe tillid til sig i befolkningen og i verden, hvis man på en eller anden måde havde distanceret sig fra dette skridt. Denne mulighed har man ladet ligge, den er tabt. Det er til at græde over. Vi der har virket for et godt forhold til DDR (og til østblokken i det hele taget), kan begynde forfra«.

Der kom hurtigt svar fra Hermann Kalb. Han forsikrede mig venligt, at han ville svare udførligt og åbent, så snart han fik tid. To måneder efter kom en redegørelse på 15 maskinskrevne sider. Han er aldeles overbevist om rigtigheden af interventionen, ikke den mindste

indrømmelse giver han, tværtimod håber han, at jeg i mellemtiden er kommet på bedre tanker.

Han er ikke alene om at se sådan på sagen. Den kristne Prager-fredsbevægelse holdt møde i Paris 1.–4. oktober. Kirkeledere fra øst og vest og syd var samlet til drøftelser, der blev meget vanskelige på grund af Czekoslovakiet. I et kommunique fra mødet, underskrevet af alle deltagere, hedder det: »Nogle af os ønsker en kategorisk fordømmelse af de 5 pagtlandes handlemåde i form af en massiv bevæbnet intervention i den suveræne czekoslovakiske stat. *Andre af os mener, at en sådan fordømmelse kun skyldes falsk forståelse og en overfladisk analyse af begivenhederne*«. Blandt underskriverne var i øvrigt bevægelsens præsident, professor Hromádka fra Prag, som for en halv snes år siden fik Lenin-fredsprisen, og som den 22. august sendte et brev til den russiske ambassadør i Prag, hvori han bl. a. skrev: »Min inderste følelse er skuffelse, smerte og skam. I hele mit liv har jeg ikke oplevet nogen større tragedie end denne«.

Uenigheden er total. Der er vel mennesker, som forsvarer de fem landes militære indgreb, fordi de ikke tør andet. Men der er også mange ved deres fornufts fulde brug, aktive kristne, som gør det af ærlig overbevisning. Det er endnu en motivering for nøjere at sætte sig ind i grundene til invasionen. Disse grunde og de konsekvenser, det efter min mening er rimeligst at drage af begivenhederne, er emnet for det følgende, medens selve begivenhedsforløbet forudsættes bekendt, lige fra dengang forfattere og studenter satte det igang sidste sommer og til militærmaskineriet atter blev brugt som argument. Jeg bilder mig naturligvis ikke ind herved at kunne præsentere synspunkter, der ikke allerede er ført frem i den flod af orientering, som dansk radio, TV og presse bragte i dagene efter den 21. august, men samlet vil de måske forekomme en og anden læser af interesse, så meget mere som samlingen bygger på øst- og vesttyske, czekiske og danske beretninger og kommentarer, der ikke er almindeligt læst her til lands.

KONTRAREVOLUTION?

Af de argumenter, som Sovjetunionen og de fire andre deltagere i interventionen har fremlagt som forsvar, er der nu for det første påstanden om en kontrarevolution, der skulle være under udvikling i Czekoslovakiet. Denne påstand er det nok vanskeligst at finde bekræftet i den czekiske virkelighed, hvis der da menes genindførelse

af den private ejendomsret til produktionsmidlerne, altså en af-socialisering. Efter alt foreliggende at dømme har noget sådant ikke været så meget som drøftet af ansvarlige personer i Czekoslovakiet, og knap nok blandt folk med mindre eller slet ingen ansvar og magt. Der synes virkelig at være et solidt flertal i den czekoslovakiske befolkning for socialismen. Mon denne kendsgerning helt er begrebet i Vest? Fremtrædende czekere har vist irritation over de mange konservative aviser og politikere i Vesteuropa, som pludselig viser en rørende omsorg og interesse for kommunismen i Czekoslovakiet. Hamburger ugeskriftet »Die Zeit«, der hælder mod det vesttyske socialdemokrati, advarede allerede i marts i en artikel om den czekiske udvikling: »Meget vil afhænge af om Vesten, især Forbundsrepublikken, vil afstå fra tåbeligt bifald og vogte sig for forvekslinger«. Her er peget på en del af det tunge medansvar vi har for udviklingen, også i den anden, »fjendtlige« lejr.

Men med »kontrarevolution« mener de fem noget mere. Prawda skriver den 22. august i en ledende artikel således: »I KPC (det czekoslovakiske kommunistparti) begyndte man faktisk at nedbryde de vigtigste leninske principper om demokratisk centralisme om partiets ideologisk-organisatoriske enhed. Partiet stod på tærsklen til legalisering af fraktionsgrupper«. De-centralisering af magten anses endnu af de ortodokse i Moskva m. m. som kontrarevolutionært. Dubcek havde ikke situationen under kontrol på samme måde som andre partisekretærer i østlandene i den forstand, at hver aftale de indgår bliver bindende for hele folket uden stadfæstelse. Meningsdannelsen blev heller ikke længere centralt styret, og det var måske her de ortodokse så den største fare, hvorom mere senere. Her dog et par citater fra et lille skrift, »Svar på spørgsmål om Czekoslovakiet«, udgivet af den sovjetiske ambassade i Danmark: » . . . grupper opererer efter en strategisk plan med sigte på udslettelse af det socialistiske system i Czekoslovakiet«. Og: »Under kunstigt fremkaldt desorientering af masserne og ved besættelse af de udslaggivende poster i presse, radio og fjernsyn regnede de kontrarevolutionære med ved valgene til nationalforsamlingen at besejre de sunde, patriotiske kræfter, som er socialismens sag hengivne«. Minder disse formuleringer ikke danske læsere om noget? Med udskiftning af et par ord – »socialistisk« med »frie«, »kontrarevolutionære« med »revolutionære« o.s.v. – er det jo samme

klager vi har hørt herhjemme. Tænk, at de også har lejesvende i radio og fjernsyn på de kanter . . .

FRYGTEN FOR VESTTYSKLAND

Et andet argument finder man i et brev fra kommunistpartierne i de fem besættelseslande til partiet i Czekoslovakiet: »Vi kan ikke affinde os med, at fjendtlige kræfter støder jeres land bort fra socialismens vej og skaber fare for, at Czekoslovakiet løsrives fra det socialistiske samvirke. Dette er ikke mere jeres anliggende alene. Det er et fælles anliggende for vore lande, som har sluttet sig sammen i Warszawapagten for at betrygge deres uafhængighed og Europas sikkerhed og fred og for at sætte en uoverstigelig barriere for de imperialistiske kræfters, aggressionens og revanchismens anslag«.

Imperialisme, aggression, revanchisme, det er først og fremmest møntet på vesttyskerne. De nye czekoslovakiske lederes forhold til Vesttyskland syntes at være blevet det man kalder ambivalent, d.v.s. modsætningsfyldt. På den ene side ser de med begrundet ængstelse på stærke kræfter i Vesttyskland, som forlanger revision af grænsen mellem de to stater. Det udbredte »Deutsche National- und Soldatenzeitung« skrev således i juli i år: »Prag må bekvemme sig til at gøre uretten fra 1945 god igen og tilbagelevere det røvede Sudeterland«. I foråret erklærede lederen af den sudetertyske organisation i Vesttyskland, Walther Becher, som også er medlem af Forbundsdagen i Bonn som repræsentant for CDU: »Hellere skal Polen deles for fjerde gang, end Breslau for evigt skal hedde Wroslaw. Hellere skal Czekoslovakiet slås ned endnu engang, end Karlsbad for evigt skal hedde Karlovy Vary«. Den slags udtalelser kan citeres i en uendelighed, og selv om de ikke er udtryk for den officielle politik i Bonn, er de mildt sagt ikke egnede til at berolige. Regeringen i Bonn kvier sig stadig ved at erklære aftalen i München 1938 mellem Hitler og vestmagterne om den czekiske afståelse af Sudeterlandet for ugyldig. – På den anden side var Dubcek og hans gruppe åbenbart fristet af vesttyske tilbud om økonomisk hjælp, og en diplomatisk tilnærmelse var undervejs. Mange mener dog, at czekerne ikke var gået med til udveksling af diplomatiske repræsentationer uden visse betingelser, f. eks. vesttysk anerkendelse af DDR. Og så havde det nok haft lange udsigter. Helt uden fornemmelse af diplomatisk sømmelighed forekommer det at være, da Vesttyskland i sommer tilbød Prag kreditter gennem

en udsending som præsidenten for forbundsbanken, Karl Blessing, der tidligere var politisk rådgiver for SS-føreren Himmler. Det fik gemytterne til at koge i Moskva.

Hvordan har det sig med al den mistro og frygt i Moskva overfor Vesttyskland? Den stikker utvivlsomt meget dybere end vi i Vesteuropa er tilbøjelige til at tro og til at forstå. Igen og igen minder russerne om at de mistede 20 millioner mennesker under 2. verdenskrig. De polske kommunister tilføjer, at 22 pct. af alle polakker blev dræbt af tyskere. Det er egentligt ufatteligt at vi ikke begriber, hvor dybe spor det har sat sig. Det mindste tegn på tyske revanchehensigter forstørres op, efter vor mening i hysterisk grad, men efter øststaternes opfattelse som et udtryk for sund forsigtighed. Frygt er desværre en væsentlig faktor i politik, og ikke bare i de kommunistiske stater. Og især Sovjetunionen og Polen har nok at bygge deres frygt og mistro på. Den vesttyske finansminister, tidligere forsvarsminister, Franz Joseph Strauss, har et par steder beskrevet målet for vest-europæisk østpolitik som »opløsning af den socialistiske solidaritet« og »isolering af USSR og DDR«. Resultaterne af den anden verdenskrig for Tyskland, – tab af 1/4 af landområdet til USSR og Polen, og særligt oprettelsen af en tysk, socialistisk stat, – har Vesttyskland som bekendt aldrig villet anerkende. Den tid er ganske vist forbi, da man med Adenauer troede, at militær styrke alene kunne revidere resultaterne; en ny »østpolitik« er proklameret. Hensigten med den er imidlertid den samme. En efter en skal Sovjets østeuropæiske allierede eller vasalstater listes ud af østblokken, så DDR en meget skøn dag står alene og kan indlemmes i det stortyske rige. For denne påstand er der rigeligt belæg.

Det østtyske partiorgan »Neues Deutschland« påstod efter invasionen i Czekoslovakiet, at den vesttyske forbundshær havde andel i de illegale/legale radioudsendelser i landet. Det vesttyske ugeblad »Stern« skrev herom den 2. september: »På en forespørgsel fra »Stern« formåede forsvarsministeriet i Bonn ikke at bortjage formodninger om at forbundshæren har været delagtig i det mindste i æteren. En højtstående tjenestemand i ministeriet: »Vær venlig at forstå, at jeg ikke kan give nogen kommentar««. Og bladet tilføjer: »I alvorlige situationer kan forbundshæren operere på en mellembølgelængde og på to kortbølger »for at gennemføre specielle forholdsregler i strategisk psykologi««. Om der nu har bestået nogen plan om vesttysk militær

indgriben i en senere fase af den czekiske udvikling, kan man naturligvis hverken vide eller bevise, og vi i Vesten har jo da lov til at tvivle om at så grove løjer har været hensigten. Men at elegantere former for infiltration har været påtænkt, er der ikke tvivl om.

FANGER BORDET I BEGGE BLOKKE?

Et tredie argument er indbygget i citatet fra de fem kommunistpartier: hensynet til pagtlandenes sikkerhed. Både i øst og vest har man peget på landkortet, og Czekoslovakiet er betegnet som Warszawapagtens »bløde underliv«. Faldt det fra, var vejen åben til naboerne DDR, Polen og USSR. Her mente de fem altså at se en direkte trussel fra vest. Men heller ikke en neutralisering af Czekoslovakiet ville de tåle. En sådan har så vidt man kan se heller ikke været tilsigtet af de nye ledere i Prag *før* interventionen. *Efter* denne er ønsket om udmeldelse af Warszawapagten vokset. »Når den stærkeste trussel mod ens uafhængighed repræsenteres af medlemmerne af ens egen alliance, må tanken om neutralitet være ganske tillokkende«, har jeg læst et sted. Og tanken om tabet af et alliancemedlem vækker samme opstandelse i øst som i vest. Det burde i det mindste forstås og anerkendes af alle de kære balanceteoretikere hos os. Vore regeringer og en betragtelig del af borgerne i vest har godkendt, at USA ved militær indgriben har standset en udvikling i socialistisk retning på den vestlige halvkugle. Guatemala i 1954 og Den dominikanske Republik i april 1965 f. eks. Efter begivenhederne i den sidstnævnte stat bekendtgjorde præsident Johnson således, at »USA uden hensyn til opfattelsen i Latinamerika eller verden ikke vil tåle oprettelsen af endnu et kommunistisk regime i den vestlige verden«. Det officielle hykleri i USA i anledning af invasionen i Czekoslovakiet var grotesk. Efter at have holdt den vestlige halvkugle under kontrol, og efter i årevis at have ladet en halv million invasionssoldater bekæmpe uønsket udvikling i Sydøstasien er der ikke megen vægt i USAs protest mod USSR for samme slags handlinger i sin »interessesfære«. Den amerikanske regering har da også undladt at aflevere nogen officiel protest i Moskva, præsident Johnson skal tværtimod være den første vestlige leder, som af russerne blev informeret om invasionen.

De hidtil nævnte argumenter for den 21. august er de fem landes egne og officielt udtrykte. Hertil kommer formodninger i vesten om andre grunde til den broderlige indgriben. En går ud på at USSR

skulle frygte løsrivelsestendenser i de øvrige pagtlande. Flere mener endog at en sådan tendens kan spores i en del af USSR selv, nemlig i Ukraine. Denne frygt formulerer det vesttyske politiske ugeblad »Der Spiegel« således: »Sovjetunionens hær marcherede mod Prag for at redde Sovjetunionen«!

Væsentligere er nok en ængstelse for at liberaliseringen i Czekoslovakiet skulle brede sig til de øvrige lande i østblokken, og at magten altså også der skulle glide de ortodokse ud af hænderne. Denne frygt har gode grunde. Der er fremtrædende folk også i Sovjetunionen, der stræber efter større kulturel og politisk frihed, samtidig med at de er overbeviste socialister. Et af de mest bemærkelsesværdige vidnesbyrd herom er et memorandum til Sovjetunionens ministerråd og kommunistiske partis centralkomité, skrevet i juni 1968 af professor A. D. Sakharov, en af Sovjetunionens mest fremragende videnskabsmænd. Det er oversat til dansk af Aksel Larsen. Til belysning af dets meget spændende indhold citeres et af de 8 punkter, hvori forfatteren til slut sammenfatter skriftets forslag: »Der må udarbejdes en almengyldig lov om presse og information. Den må bredt og indgående diskuteres og derpå vedtages. Dens formål må ikke blot være at gøre en ende på den uansvarlige og irrationelle censur, men også at opmuntre til selverkendelse i vort samfund – samt til frygtløs diskussion og søgen efter sandhed. Denne lov skal samtidig sikre, at åndsfriheden får stillet de fornødne materielle midler til rådighed«. Den åndsfrihed er magthaverne ikke modne til at give folkene i østblokken. I en lidt anden variation kendes også dette fænomen i den vestlige verden. Kravet om »demokratisering«, om medbestemmelse, ført frem af studenter ved universiteter og arbejdere på arbejdspladser, mødes ikke alle vegne af en Mogens Fog's forståelse. Alexander Dubcek sagde en uge før invasionen til »Spiegel«: »Vi kunne naturligvis straks standse diskussionen ved hjælp af politiet. I Vesten har de Gaulle givet et eksempel på, hvorledes det kan gøres. Men det vil vi ikke, – for os er politiet ikke noget argument«. Spørg også vestberlinske studenter om åndsfrihed og politi.

KONSEKVENSER?

Hvilke konsekvenser kan der nu drages af de tragiske begivenheder? Den lille mand foran radioen den 21. august er ikke kommet sig af sin skuffelse, men derimod nok af lammelsen og den første følel-

sesladede harme. Det er da helt klart at et tilbagefald til den kolde krig er det værste, der kan ske. Der er ganske vist en del kold-krigere på højere og lavere plan, som synes at føle sig hjemme igen, og naturligvis flest i Vesttyskland. Men har vi da mere at frygte end før? Ikke dersom mange avisoverskrifter har ret: »Verdenskommunismens broderskab er bristet«, »verdenskommunismens endeligt« o.s.v. Det er endeligt bekræftet, at også den marxistiske verden er faldet fra hinanden i et stadig voksende antal kirkesamfund, som alle gør krav på at sidde inde med sandheden, slår hinanden i hovedet med skriftsteder og nu også fører hellige krige indbyrdes. Det kan ikke have øget faren for resten af verden.

Langt farligere for en del systemer i vest og øst havde det været, om det czekoslovakiske eksperiment havde fået lov at udvikle sig og var lykkedes. Så ville vi have set det første socialistiske samfund baseret på frivillighed. Som en kendt amerikansk skribent udtrykte det i juli i år: »Prag i sommeren 1968 er en dødelig trussel mod den vestlige lad-fanden-tage-den-sidste-kapitalisme i Washington og den despotiske ensretning i Moskva . . . Hvad der sker i Czekoslovakiet er den store Prøve, den største overhovedet i den tilsyneladende håbløse kamp mellem menneskets selviskhed og dets sociale indstilling«. Den prøve fik ikke lov at blive bestået i Czekoslovakiet, og ville måske heller ikke være lykkedes, selv om der ikke var blevet grebet ind udefra; den gode soldat Schweik er ingen engel, og hans landsmænd er i hvert fald ikke blevet opdraget til det i de sidste 30 år. Men eksperimentet er jo ingenlunde sluttet. Det fortsætter i Czekoslovakiet, hvor systemet jo ikke er skiftet, hvor der knap nok er foretaget personudskiftninger. Balanceakten skal udføres på et smallere sted, og den kræver endnu mere selvdisciplin af den enkelte end før.

Den kræver måske også humor. Og det har czekerne. Forfatteren og reformkommunisten Pavel Kohout fortæller, hvorfor han håber, at kammeraterne fra DDR engang vil kunne begribe eksperimentet i Prag: »Vi drog ind på kroen i Golem for at overbevise en borger fra DDR om at vi mener det godt. Efter to liter øl havde han allerede fattet det. Vi regnede ud, at det ville være nok med 340.000 hektoliter til hele DDR. Det trøstede os«.

Vi har fået bekræftet, at fronterne er stivnet under verdens opdeling og atomkrigens trussel .Der tåles ikke nogen større bevægelighed på nogen af siderne. Og så er bevægelighed nødvendigere end nogen-

sinde. Og mod. Bloksystemet synes at yde mindre sikkerhed end før. Ud af dem! Tryghed er ikke det samme som tillid til militære magtapparater. Tværtimod. Under begivenhederne den 21. august og i tiden siden da, har czekoslovakkerne i al deres menneskelige ufuldkommenhed vist, at ikke-voldsmodstand er anvendelig under moderne, europæiske omstændigheder, ja, det eneste middel med udsigt til resultat, omend nok så langsigtet. Den form for modstand fik fjernsynsseerne lektioner i i de hektiske dage.

Og så er det klart, at vi må fortsætte forbindelserne med landene i øst. Selv det ret konservative udenrigspolitiske tidsskrift »Fremtiden« skriver: »Meget tyder på, at man efter den midlertidige suspension af kontakter og besøg må søge disse genoptaget i øget omfang, men med færre illusioner om deres omgående politiske effekt«. Ungdommens Fællesråd vil få det aflyste besøg i USSR i stand, og Antvorskov Højskole vil igen tage til Østberlin. Vi må fortsætte samtalen. En kvalificeret samtale. Vi skal regne med at komme til at stå over for folk, som er ærligt overbevist om at deres regeringer handler rigtigt, også når de sender soldater ind i et broderland for at få det til at makke ret. På vore bebrejdelser vil de måske svare: hvad har I gjort derhjemme for at gøre verden til et bedre sted at være menneske i? Hygger I jer i materielt vellevned til daglig, og består jeres engagement i forargelse over os?

Selvfølgelig skal vi tage bladet fra munden, når der begås uret. Nogen skal måske også demonstrere og række tunge foran østlige og vestlige ambassader. Men der er stadig nok så megen fornuft i den gamle anvisning: Det er bedre at tænde et lys end at skælde ud over mørket!

Evald Gunnarsen

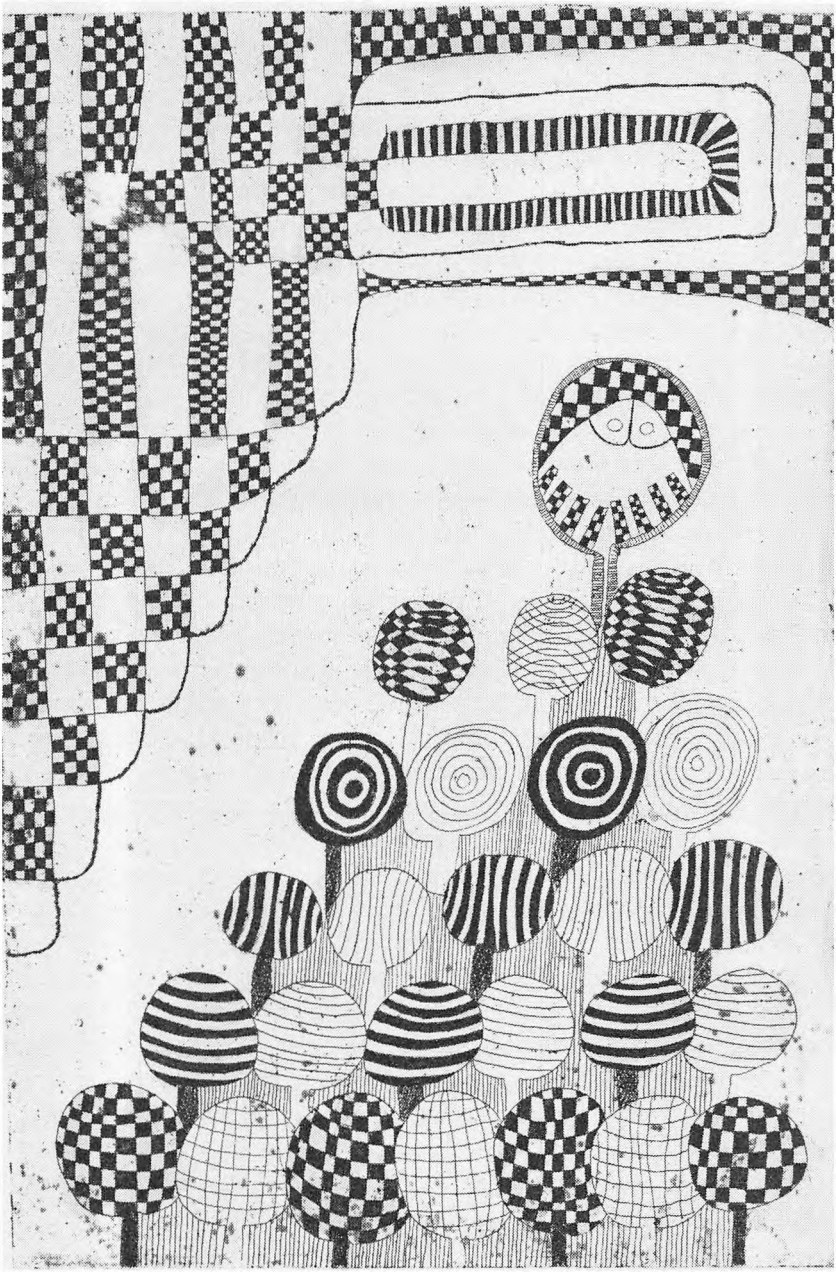

»Tænk, om de tramped' ned -«

Noget om »ungdomsoprøret«

Det var i 1882, Hostrup skrev sangen »*Der, hvor vi stred og sang*«*) til indvielsen af Københavns Folkehøjskole. Han forudså en ny tid med en ungdom, der kunne tænkes at ville vende op og ned på tingene – ja, det kunne blive som en hunnerflok, der i deres ubændighed ville sprænge tempelbuerne. – Men der er ikke nederlagsstemning i sangen. For Hostrup bliver den nye tids komme blot en yderligere tilskyndelse til at lægge kræfterne i det folkelige arbejde, selv om formerne kunne tænkes at blive anderledes. Ingen må ønske sig en efterslægt, der bare kan »tralle vore viser efter«.

Hostrup har skrevet sangen med højskolens indtog i byen i tankerne og de måske store ændringer, det kunne medføre, men han har også i al almindelighed tænkt på generationsskiftet, folks bekymringer for, hvordan arven ville blive taget op, folkelige og kristeligt, og det er disse bekymrede, han har givet en opsang. – Spørgsmålet for os i dag er vel, i hvor høj grad vi kan føle opsangen som gældende os. De sprængte tempelbuer er nok i dag større virkelighed, end Hostrup drømte om, da han tog det poetisk stærke udtryk i sin pen. Tør vi med hele nutidens erfaring følge ham i den optimisme, han i sangens fire sidste vers giver udtryk for? Har den nulevende ældre slægt nogen ærlig chance for at »tage goten under tugt« og for at holde igen på »kraften den rebelske«? Har et generationsskifte mon nogensinde været så tilbundsgående som det, vi oplever?

Da jeg blev 60, skrev min gamle morbror til mig: »Nu når du den alder, hvor det i gamle dage var sådan, at ens ord havde vægt. I dag er det spørgsmålet, om der er nogen, der gider høre på dig«. På en måde hører folk i min alder til et ulykkeligt slægtled, dømt til tavshed. I barndom og ungdom lyttede vi med respekt på de ældres tale, og det har vel for adskillige været sådan, at de skulle være meget modige, for ikke at sige frække, hvis de turde tage ordet iblandt dem, og man var meget beæret, hvis det hændte, at en sagde: »Lad os lige høre, hvad de unge kan have at sige i den sag«. – Og i dag er situationen den, at vi gamle sidder og lytter med respektfuld tavshed på de unge, med en ganske tydelig fornemmelse af, at vi bør underkaste os de unges bestræbelser på at oplyse og opdrage os og nok egentlig skal

*) Læs den i Højskolesangbogen

være beærede af, at de dog kan anse det for umagen værd at spilde tid på »mosefund«. –

Stefan Zweig fortæller i »Verden i går« om, hvordan de unge dengang så tidligt som muligt søgte at efterligne de ældre i klæder og vaner – ikke noget med at springe op ad trapper, nej ærværdig skriden! Nu om stunder er det de ældre, der så længe som muligt søger at optræde som unge, være ungdommelige og friske – teenager-bedstemødre! – Det hjælper bare ikke, i hvert fald ikke på *den tabte autoritet.*

Er dette nu resultatet af en skør udviklings mærkelige luner med skiftende vaner og moder, hvor pigerne har bukser og drengene går med langt hår? Eller er der mere fornuftige, dyberegående begrundelser for det? – Eet er i hvert fald sikkert: de unge er i dag meget mere selvstændige, end de tidligere slægtled var det. De er meget mere kritiske og kværulerende, end man før vovede at være det. Intet synes dem helligt og ukrænkeligt på forhånd. Alt kan debatteres og endevendes – religion – sex – politik – kunst – smag og vaner, mål og midler. Hvor den ældre generation havde en fornemmelse af at begå noget i retning af helligbrøde, hvis man vovede at ytre tvivl om kirkens dogmer eller bare nævne kønslivets tabuer, tager nutidsunge frejdigt fat ikke blot med støvekost, men med skovl og spade, uden fjerneste respekt for tidligere generationers syn og meninger, blæsende på – eller helt uden fornemmelse af – hvad en svunden slægt kaldte autoritet.

Hvad er årsagen eller årsagerne til denne selvstændighed? – For at begynde med det nære, så er en af begrundelserne nok at finde i opdragelsen. Det nulevende ældre slægtled har ikke ønsket at give deres børn en gammeldags opdragelse, hvor man lærte dem at lystre blindt. Man ville være kammerat med børnene og tale på lige fod med dem. Det var i sin orden, men så kan man ikke forlange, at de som unge skal have respekt for autoritet og lade være med at ville ræsonnere. De vil uvægerlig være særdeles fintfølende over for det mindste forsøg på at sætte bidsel på dem eller at pukke på autoritet og erfaring. Mange forældre har også simpelthen givet op over for opdragelsesproblemer, enten fordi de ikke havde tid, eller fordi de ikke gad have det besvær, eller fordi de ikke kunne blive enige om fremgangsmåden. Og så lod de børnene få deres vilje, for lidt fred vil man da gerne have i huset, og om så børnene køber lidt mere slik eller gik vel ofte i biografen – hvad kunne det gøre? – Men når bør-

nene er blevet store, og det er større og vigtigere ting, det drejer sig om, så kan man ikke pludselig optræde som de erfarne autoriteter, give ordrer, nedlægge forbud og vente at blive lystret uden protester. Så er det for sent. Så kommer konflikterne, dem, der kan få unge 16 årige til at sukke: »Jeg er så træt af mine forældre«! – Roder de sig på grund af deres selvstændighed og selvrådighed ind i vanskeligheder, de ikke kan klare – ja, så bliver det »Ung Vrede«, som titlen er på et skuespil af Osborne, en forbitret trods mod hjem, familie og samfund, der gøres skyldig i, at de ikke kan klare det. Og det bliver til en bitter konflikt mellem deres trang til hjælp og deres ydmygelse ved at skulle have hjælp. Modenhed og karakterudvikling følger nemlig ikke altid med den større selvstændighedsfølelse. –

En betydelig større og mere omfattende årsag til de ældres svigtende autoritet, til de unges følelse af selvstændighed og af nødvendigheden af at stå på egne ben i meninger og handling – det, man i dag kalder »ungdommens oprør« – er selve det tidsskifte, vi oplever. Selve udviklingen – dette, at tiderne skifter, og vi med dem, som de gamle romere sagde – har altid givet anledning til generationsmodsætninger. Vrissende har de gamle efterhånden måttet bøje sig for kendsgerningen, at de unge gjorde det anderledes, end de var vant til i deres tid, men det holdt hårdt og kunne tage lang tid. – Men den revolutionære fart, udviklingen i vore dage har, er af en sådan art, at det ældre slægtled hellere end at vrisse må være taknemlige over de unges selvstændighed og klamre sig til håbet om, at *de* vil blive i stand til at klare rutsjeturen ind i fremtiden.

Der har i menneskehedens historie været mange tidsskifter, også så store og epokegørende, at hele rodfæstede kulturmønstre har måttet brydes, og vaner ændres. Men det har taget sin tid, og som regel har erfaringer fra tidligere kunnet benyttes som grundlag for det nye, der var under dannelse. – I vor tid sker udviklingen med så hæsblæsende fart, at der ikke bliver tid til at foretage den nødvendige sondring mellem gammelt kassabelt og nyt, der skal benyttes, mellem gammelt, der skal bevares, og nyt, der ikke dur. Kan det undre, om det for de unge står sådan, at alt fra i fjor skal kasseres, grunden må ryddes, og noget helt nyt bygges op? Strukturændringer og rationalisering er tidens løsen. Bogstavelig talt intet erhverv er uberørt. Hvad der var god latin for bare 10–20 år siden, dur ikke i dag, hvad enten det drejer sig om industri, handel eller landbrug, om skole og ud-

dannelse, kulturgoder eller kirkeligt arbejde. Det hele er under revolution, og ingen tør i virkeligheden sige, hvad fremtiden vil føre til. Administrationen i stat og kommune undergår på lignende måde omkalfatringer, så selv de mest indviede, eksperterne, står famlende og usikre. – Er det underligt, om de unge på denne baggrund ikke har videre respekt for den erfaring, de ældre påberåber sig? Hvad værdi har dog erfaringer hos folk, der er vokset op i fjerne tider, da en konditorkage kostede 5 øre? Med hvilken autoritet kan sådanne mennesker tale i atomtiden?

Intet er fredhelligt i nutiden. Hæderkronede institutioner, ærværdige idealer, under kamp og sved søgt virkeliggjort til gavn for folk og menneskehed, sætter en ny tids unge under hensynsløs debat eller gør oprør mod. – Demokratiets gennemførelse med lige og almindelig valgret forekom et tidligere slægtled at være kronen på værket. Nu kunne man hvile på laurbærrene, mente man. Men nej, ungdommen, en ny tid, tager fat og hævder, at det er narresutter, man har givet folk. Det er formaliteter og ikke realiteter. Hvad nytter det, at man en gang hvert fjerde år kan udnytte sin borgerret og gå hen og stemme, når ellers hele det øvrige samfund er autoritært, i skole, på universitet, i erhvervslivet, på arbejdspladserne? – Med »studenteroprøret« brød denne kritik ud fra studiekredse og mødediskussioner og blev demonstrativ handling. Anledningen var de ganske utilstrækkelige lokaler og forældede studieformer, men også professorernes autoritære ledelse og deres utilbøjelighed til reformer. Men der skete det, at de demonstrerende studenter fik øje på den videre baggrund for deres kritik, der voksede fra en lokal affære til at blive samfundsomspændende. For det, der var galt på universitetet, var det jo også udenfor. Der var jo heller ikke demokrati på arbejdspladserne, og hvor megen opdragelse til demokrati skete der egentlig i skolerne? Også på det politiske område fandt de paralleller. Hvert år vælger studenterne et studenterråd, der varetager deres interesser bl. a. over for professorerne. Men hvor stor mulighed har de 20.000 studenter ved Københavns universitet for at følge med i de eventuelle forhandlinger? Yderst minimal, højst en gang om året ved et valgmøde. Det er kommunikationen, det kniber med, forbindelsen fra oven og ned og omvendt. – Men er det samme ikke også tilfældet i de store fagorganisationer og erhvervssammenslutninger, ja i selve samfundets politiske repræsentation? Bør der ikke, hvis man skal tale om et virkeligt demokrati, være en ganske anderledes

åben og nær forbindelse mellem befolkningen og dens repræsentanter, mellem styrende og styrede? – Sådan tegner det til, at studenteroprøret er ved at gøre studenterne politisk engagerede i en ganske anden grad end hidtil.

Derved følger udviklingen her de tilsvarende bevægelser i udlandet. For der har jo været oprør ved universiteter i USA, i Prag, hvor det blev tændsatsen, der satte liberaliseringsprocessen i gang, den, der for tiden er sat en så sørgelig stopper for. Der har været oprør i Paris, i Berlin og mange andre steder. Overalt er det vokset fra kritik og protest mod lokale forhold til samfundsomfattende kritik og oprør, hvori også indgår demonstrationer mod regeringernes handlinger, inden- og udenrigske, protester mod Vietnamkrig og mod besættelsen af Tjekkoslovakiet. – Ældre og besindigere borgere vil gerne belære de unge om, at man skal bruge parlamentariske metoder – det må ikke blive gadens parlament, der råder. Vi har stemmesedlen som våben i politisk kamp, og det må være tilstrækkeligt. – Ja, sådan føltes det muligvis i gamle dage, men i dag, hvor massemedier bogstavelig talt tvinger os til at følge med i, hvad der foregår ud over den ganske jord, – lader os se begivenhederne ikke i fantasien på grundlag af fjerne, forældede reportager, *men mens de sker:* grædende børn i Vietnam ved deres forældres lig og deres brændende hjem, sultne, hungerramte børn i Biafra, politis og militærs brutale optræden mod demonstranter i Chicago, våbenløse demonstranter mod russiske tanks i Prag og Bratislava – hvordan kan man forlange, at unge skal se på det med hænderne i skødet? Kan selv ældre og rolige, besindige mennesker ikke forstå denne trang til dog at gøre noget, på en eller anden måde handle? Om det så bare er ved at marchere ad gaden hen foran en ambassade og vise en plakat. Ville det ikke være meget mere uhyggeligt og nedslående, om alt dette lod ungdommen upåvirket og sløvt resignerende?

På samme måde vil ældre gerne fortælle de unge, at deres krav om medbestemmelse er meningsløs. Skal ægget måske lære hønen? Kan disse forkæmpere for udvidet demokrati da ikke se, at det vil medføre uendelig tidsspilde, hvis alle bestemmelser skal gennemgå en behandlingsproces, hvori alle har et ord at skulle have sagt, også folk, hvis uddannelser og evner ikke står mål med de krav, der bør stilles til dem, der skal træffe afgørelser? Nøjagtig de samme argumenter vil man kunne finde anvendt, da kravet i 1840'erne rejstes om en fri

forfatning. Det er god konservativ argumentering. Det har altid været diktaturets forsvar over for demokrati. Diktatoren eller den enevældige fyrste kan i en ruf træffe en beslutning, som i et demokrati skal igennem en langsommelig, besværlig procedure for så at ende i et kompromis, der måske ikke tilfredsstiller nogen af parterne. Det er et godt argument for tilhængerne af førerdiktatur, vel at mærke, hvis føreren, eller hvad han nu benævnes, kan formodes at ville træffe beslutninger, der falder sammen med ens egne meninger, eller hvis de, der bestemmes over, er sløve og ligeglade. Men det er ikke godt, når det drejer sig om vågne mennesker. – Derfor valgte det danske folk at gå demokratiets vej og fik en fri forfatning, og netop af samme grund skal vejen fortsættes i vore dage. Det er bestemt ikke for tidligt. Vi står på tærskelen til en epoke, hvor verdens indbyrdes afhængighed, indviklede problemer af økonomisk og produktionsmæssig art, samhandel og samfærdsel nødvendiggør uddannelse af eksperter og anvendelse af fantastiske hjernemaskiner. Hvis vi ikke i fremtiden skal blive viljeløse redskaber for eksperter og data-anlæg, kræves vågne mennesker, befolkninger, der *vil* være medbestemmende om deres skæbne. – Godt, at ungdommen er vågen og går ind for udvidet demokrati!

En af årsagerne til Berliner-studenternes oprør var de nye, rationaliserede studieplaner, der på kortere tid og mere effektivt kunne producere anvendelige intelligenskræfter til det nye samfund. Studenterne gjorde oprør mod at behandles som råstof i en pølsemaskine. Deres menneskefølelse gjorde oprør mod det. Også det er gode og glædelige tegn, som man ikke mindst i højskolens fædreland må glæde sig over. Man kan rationalisere maskiner og produktionsproces, men menneskeånden revolterer mod at blive rationaliseret. Om så regering, bevilgende myndigheder og sprænglærde professorer har nok så mange gode og rationelle grunde for deres bestemmelser, så vil studenterne være med at bestemme, under hvilke vilkår deres uddannelse skal foregå, og hvad målsætningen skal være for deres studier.

Her kan det vel være på sin plads at sige noget om folkehøjskolen i den moderne tid, ikke mindst da striden i Ryslinge mellem elever, lærere, forstander og bestyrelse har vakt sensation i den nyhedshungrende presse og TV-Avis – og bekymring i gamle højskolekredse ud over landet. Der skal ikke her gøres forsøg på at dele sol og vind lige

mellem parterne eller på at placere skyld og ansvar – dertil er der sikkert alt for mange personlige og lokale forhold i sagen. – Der skal blot gøres opmærksom på, at også i højskolerne spores den nye tid mærkbart. Også højskolerne i det ganske land er underkastet strukturændringer, der må tegne sig tydelige i det daglige liv og samvær på dem. Også her er det spørgsmålet om autoriteten, der er på dagsordenen. – Den historiske udvikling medførte, at næsten alle højskoler rejstes på enkeltmands initiativ som regel med offervillig støtte fra en egns befolkning. Dette, at højskolerne blev drevet på privat forretningsmæssig basis med det økonomiske og det pædagogiske ansvar hos ejeren, og dette, at lærerne som oftest var unge og fik en ringe løn og derfor efter nogle år søgte over i andet erhverv, gjorde forstanderen til den patriarkalsk ledende på skolen. At denne tingenes tilstand i nogle tilfælde også kunne være begrundet i hans betydelige personlighed, som alle villigt bøjede sig for, bør også nævnes. – I dag er praktisk talt alle højskoler selvejende institutioner med en bestyrelse, der vælger forstanderen, som så bemander skolen med lærere og de elever, der måtte melde sig. Nye højskolelove har sikret såvel forstander som lærere lønninger, der vel ikke fuldt er på linie med læreres i andre skoleformer, men dog gør det muligt at have det som livsstilling.

Af dette følger, at demokratiet også har fundet vej til højskolerne som en helt naturlig ting. Selvfølgelig har forstanderen også før berådet sig med sine lærere, når han følte trang til det, men de nuværende forhold fører til dannelse af lærerråd, der uden at have besluttende myndighed dog har krav på at få forelagt alt vedrørende skolens arbejde til drøftelse. – Hertil kommer så nutidsungdommens selvstændighed, der både gør det naturligt og nødvendigt at der dannes elevråd, som har mulighed for at lade elevernes synspunkter og ønsker komme til orde og til drøftelse sammen med forstander og lærere. Det er i hvert fald en form for demokrati på arbejdspladsen, en tidligere tids elever ikke kendte til, og som de måske med ængstelse eller forargelse ser under udvikling overalt. På skoler, hvor forstander og bestyrelsen bag ham ikke har tydet tidens tegn endnu og i ængstelse og bekymring bider sig fast i gamle skanser, kan der opstå konflikter. – Det kan måske berolige nogle, at elevdemokratiet var en helt selvfølgelig ting for Grundtvig, hvad han i 1840 i skriftet »Bøn og Begreb om en Dansk Høiskole i Soer« giver udtryk for: »– *Hovmesteren* (eller hvad

Bestyreren skulle hedde) kunde vel paa eget Ansvar forordne hvad han vilde, men maatte i alt Vigtigt først høre Skole-Raadet, hvis Medlemmer næsten alle valgdes af *Ungdommen* selv – – –. Man veed jo nok, de gamle Skolemester-Nykker stikke i os endnu, skiønt vi har lagt Parykken, der hørde til, saa vi synes bedst om at Ungdommen hører andægtigt paa alt hvad vi siger og sætter sin Ære i at snakke os efter Munden; men vi maae lære at indsee, det passer slet ikke paa en *folkelig* Høiskole, som Ungdommen hverken drives til med Bøder eller lokkes til med Levebrød, men kun vil besøge og skatte, naar de finde den baade *nyttig* og *fornøielig,* og om de finde den saaledes, kan Ingen sige uden de selv, saa dertil maa gives dem en *ordentlig* Leilighed i Skole-Raadet, og hvad de saa at sige eenstemmig er misfornøiede med, kan i visse Henseender desuagtet være meget godt, men duer dog ikke på den folkelige Høiskole«.

At følge Grundtvig næsten 130 år gamle program ud i demokratisering af højskolen i dag, gør det såvist ikke nemmere at være forstander eller lærer, men det er nødvendigt for dem, der har deres gerning blandt ungdom nu, og sandelig også for de bestyrelser, der står bag, og som for at forrette deres gerning til støtte for skole, forstander og lærere må skynde sig at begribe, at der er gået en menneskealder, siden de var på højskole, mangt og meget er ændret, og det, der engang var selvfølgelige, udiskutable værdier, må der måske i dag kæmpes for, ikke med udemokratiske magtmidler, men med det levende ords evne til at overtale og vinde. – Måske kan det endog blive en sund og gavnlig kur.

Men dengang Grundtvig skrev det program, var både tid og ungdom en anden, vil man sige. Han kendte ikke det moderne velfærdssamfunds forkælede ungdom med dens evindelige utilfredshed og sære opførsel. Havde han det, ville han nok have indset, at det tværtimod er autoritet, de unge trænger til. – Det kan selvfølgelig diskuteres, men der er i hvert fald ikke så lidt, der tyder på, at han både ville have holdt fast ved de unges medbestemmelsesret og samtidig have peget på – længe før os andre, for han var jo profet – at denne utilfredshed midt i et overflodssamfund er et ubestrideligt åndeligt sundhedstegn. – Her har alle gode kræfter i et helt århundrede været sat ind på at skabe den størst mulige lykke for de flest mulige mennesker, som velfærdsmoral-filosofien formulerede det, og så er resultatet blevet det, at der aldrig har været så stor utilfredshed, simpelthen

fordi alt arbejdet udelukkende har haft sigte på det materielle – og himlen skal vide, at der var nok at rette op på – men lykken ligger bare ikke i det materielle, og det er det, en del unge har opdaget. Og så er det, at de eksperimenterer sig frem ad forskellige, mærkelige veje – det skal bare endelig være nye veje, ikke gamle med autoriteters og erfaringernes blå stempel! Nye samfundsbetonede veje som provoerne, der leder efter en ny ånd i samkvemmet med mennesker. Nye veje ind i mystikkens oplevelser gennem meditation som mystikerne i middelalderen eller som inderne den dag i dag, eller ved hjælp af narkotiske midler, hvorved efter sigende mystikernes oplevelser fremkaldes – mærkeligt, farligt og frastødende meget af det, men hos nogle uden tvivl udtryk for en higen og søgen, der *kan* være et åndeligt sundhedstegn i et materielt forkælet samfund, der er groet fast i materialisme.

Al påberåbelse af autoritet og erfaringer har ingen værdi for disse søgende og eksperimenterende unge. Og kan man egentlig undre sig over det, når man tænker efter. Hvor megen lykke demonstrerer forældreslægtleddet, der har fået tidligere tiders materielle ønsker tilfredsstillet? Og hertil kommer, at massemedierne bringer den hele verdens nød og elendighed, magtbegær og vold ind på livet af os hver evige dag fra morgen til aften. Sådan har vi trods to verdenskrige med tilbehør af højtstemte idealiserende fraser indrettet verden! Hvor kan vi dog tro, at unge ærligt søgende skulle fæste mindste lid til, hvad vi mener at kunne påberåbe os? – Gud er død, hedder det, og hvor mange tegn på, at han lever i det mindste for nogle af os, er vi i stand til at præstere i vort liv og vor livsførelse? I meget ringe grad har kirken – hele menigheden – været i stand til at føre nutids tale og oversætte evangeliet til levende nutidssprog, så i det mindste en samtale over generationskløften var mulig.

Den største hindring for en virkelig ægte autoritet i dag er sikkert, at der ingen fælles værdimåler mennesker imellem er mere, og at samtalen om de egentlige værdier i menneskelivet er gået i stå.

Derfor skal der en temmelig stærk kraftanstrengelse til for at istemme den optimistiske del af Hostrups sang, hvor det hedder:

Men med det bedste frelst
følges vi allerhelst
af en slægt, der selv har ild og kræfter.

Vanskeligheden for os ældre består vel ikke i at vide, hvad der er det bedste, vi gerne frelst ville overføre til den unge slægt, men i rådvildhed om, hvordan det kan føres over nutidens vældige generationskløft, og i erkendelse af, at vi ikke har været opgaven voksne, men tværtimod har svigtet.

Erik B. Nissen

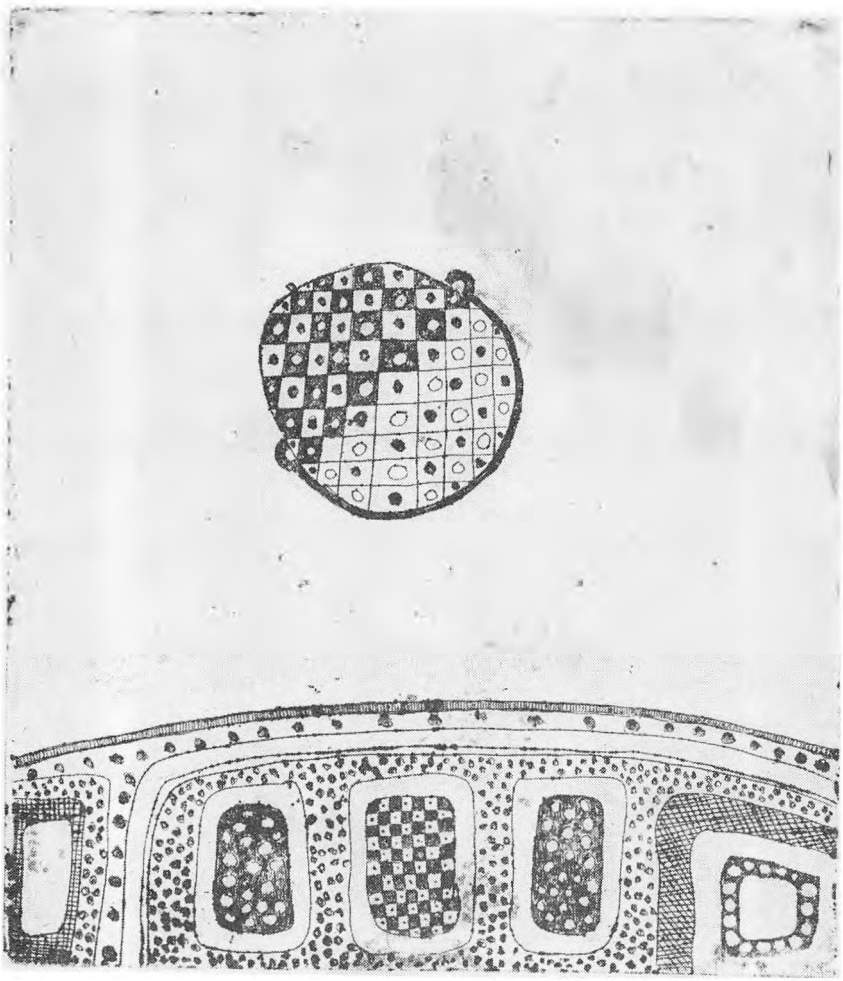

På vej mod et nyt samfund

De fleste forandringer, der hidtil har fundet sted i menneskehedens historie, er sket gradvist – med de store revolutioner som blot milepæle i en langsom umærkelig proces. Mennesket har haft tid til at indstille sig på det nye.

Den kommende omdannelse vil derimod ske hurtigere og få mere dybtgående konsekvenser for den menneskelige tilværelses udformning – og måske endog for dens indhold – end nogen tidligere generation har oplevet det.

Nogle få oplysninger om den teknologiske udvikling kan tjene til at belyse dette: Rundt regnet 90 pct. af de forskere, der nogensinde har levet, lever i dag. Vi har fået flere opfindelser de sidste 50 år end i de forudgående 5000 år. Nedenstående oversigt angiver, hvor lang tid der er gået fra opfindelsen blev gjort, til den blev udnyttet i industrien.

Produkt	*Tidsafstand*	*Antal år*
Fotografiet	1727–1839	112
Telefonen	1820–1876	56
Radioen	1867–1902	35
Radar	1925–1940	15
Fjernsyn	1922–1934	12
Atombomben	1939–1945	6
Transistoren	1948–1953	5
Det trykte kredsløb	1958–1961	3

Ud fra de her nævnte eksempler kan enhver forstå, at den teknologiske udvikling foregår i et hurtigere og hurtigere forløb. Så hurtigt, at den ikke giver mennesket mulighed for at tilpasse sig. Den stiller krav til mennesket. »Du må følge med – modernisere – rationalisere – gør du ikke det – gør andre det – og du må gå arbejdsløs, nedlægge fabrikken eller forretningen«. Arbejde bliver et privilegium for de få uddannede.

En kongres for fremtidsforskning – »Commission on the Year 2000« – indledtes af sociologiprof. ved Columbia Universitetet Daniel Bell med ordene: »Vi lever i en tid, hvor alle samfundsgrupper på alle måder er orienteret mod fremtiden. Der findes ikke en virksomhed, der ikke planlægger sine investeringer og programmer for 10–15 år

ud i fremtiden. Enhver regering arbejder bevidst med byplanlægning – uddannelse – planøkonomi for fremtiden. Men kan politikerne forstå, hvor hurtigt udviklingen foregår«?

Det spørgsmål, Bell her formulerer, er af grundlæggende karakter. Kan vi forstå – eller måske rettere – *vil* vi forstå fremtidsprognoserne? Forekommer denne fremtidsverden – den sygdomsfrie, arbejdsfrie, kønskontrollerede computerverden ikke for usandsynlig? Den almindelige holdning er vel at trække overbærende på smilebåndene og lade ugebladene om at lave sensationsberetninger om husholdningsrobotter, – dag der forvandles til nat ved hjælp af kæmpemæssige spejle, der kredser som satellitter om jorden, kontrolstyring af menneskets intelligens etc. Et eksempel på denne holdning kan være en udtalelse af den engelske astronom, William U. Pickering, ved århundredskiftet: »Vi må gøre os klart, at flyvning med apparatur tungere end luft, er udelukket«. Et par år efter denne udtalelse lettede den første flyvemaskine.

Hvad fortæller så denne fremtidsforskning – »Futurologien« – os?

1. At beskæftigelsen i industrien viger for tjenesteydelser – servicefunktioner, – idet automationen og kybernetikken erstatter den individuelle betjening af maskinerne.
2. I det kommende samfund vil de dominerende spørgsmål vedrøre forældelse af tillærte arbejdsmetoder, sikkerhed, ferie, fritid og andel i overskuddet, mens det psykiske velbefindende hos millioner af økonomisk relativt trygge arbejdere, bliver et stadigt voksende problem.
3. Uddannelse bliver ikke alene almen, men en højere uddannelse står til rådighed for næsten enhver, der har de medfødte grundbetingelser. Masseoplæring udbygges ved, at der lægges langt større vægt på kvalitetsudvælgelse. Hovedproblemet er at finde effektiv og rationel udnyttelse af samfundsnyttige talenter. Uddannelsesprocessen, der i langt højere grad hviler på billed- og lyd-metoder, udvides i tid, mens strømmen af ny viden nødvendiggør flere og hyppigere genoptagelser af studierne.
4. Den formuende stand udsættes for en alvorlig trussel fra det politiske lederskab, som selv optager personer med særlige evner og intellektuelle gaver. Viden bliver et magtredskab, og effektiv samling af talent en vigtig måde at erhverve magt på.

5. Universiteterne bliver centralt placerede tænketanke og arnesteder for megen politisk planlægning og mange nyskabelser inden for samfundet.
6. I fremtidens samfund styrkes mulighederne for at reducere samfundskonflikter til bestemmelige og målelige dimensioner.
7. Politisk og økonomisk magt samles ved støtte fra mennesker, der let kan kontaktes af de magnetisk tiltrækkende personligheder, – »stars«, – der effektivt forstår at udnytte massekommunikationsteknikken – TV, radio m. m. – og manipulere med følelser.
8. Den økonomiske magt bliver uløseligt forbundet med politisk magt, og bliver derved mere usynlig. Mennesket får derved følelsen af personlig magtesløshed.

Disse 8 punkter beskriver ikke fyldestgørende, men dog et langt stykke vej det samfund, vi mennesker er ved at tilpasse os. En sådan tilpasning foregår ikke uden konflikter af forskellig art. Man kan hertil spørge: Om den ny virkelighed kan rummes i den gamle »skal«? Om de politisk-demokratiske institutioner kan tilpasses de nye vilkår tilstrækkeligt hurtigt til at imødegå de kriser, der for så vidt allerede er igang på mange områder? Jeg tænker her på de unges opgør med alle sider af menneskets tilværelse i samfundet. Deres opgør og protest imod de stivnede, langsommelige og bureaukratiske procedurer det demokratiske ligeretsprincip nu engang er opbygget af.

Den amerikanske sociolog, Mill, siger om det moderne samfund, at det er organiseret ansvarsløshed. »Overalt bliver den enkelte konfronteret med tilsyneladende utilnærmelige organisationer – han føler sig som en hjælpeløs dværg foran bestyrelsen og dennes skrupelløse yndlinge«. Dette er jo i sig selv et klart udtryk for den enkeltes følelse af personlig magtesløshed.

Under denne synsvinkel kan de unges konflikter med – og protest imod det gældende samfundssystem ses. Det er sådan set af underordnet betydning at prøve at forstå de unge – vigtigere er det at forstå det samfundssystem, der skaber de unge.

Forandringerne på det teknologiske område i dette århundrede har sit sidestykke i børneopdragelsen og i uddannelsen. Vi ønsker – i alt fald de fleste af os – i dag frigørelse, selvstændighed, aktivitet og engagement. Er det da så underligt, at den ungdom, der på mange om-

råder erkender den nye virkelighed med alle dens formelle krav, gør oprør mod autoriteterne? De unge anerkender ikke den materielle velstand som styrende princip, hvor man arbejder for at tilfredsstille ambitioner og større prestige. For dem er det et opgør, en søgen efter mening og nye værdimål for menneskeligt samvær – et opgør med krav om, at forandringerne i samfundet skal være skabt af menneskets behov for frigørelse, selvstændighed, aktivitet, engagement samt en meningsfuld holdning til andre. Et opgør med et samfund, der er skabt af den tekniske og økonomiske udvikling med dens føromtalte krav til os om tilpasning og modernisering.

De partier, vi har i dag, har rod i en anden tid. De er et produkt af gamle klassemæssige, sociale og idépolitiske grupperinger. I det nuværende samfundssystem er de politiske partier nærmest hjemløse – de magter måske ikke at tilpasse sig eller måske ønsker de ikke denne sociale omvæltning. Jeg tænker her på fagforeningernes gruppering om Socialdemokratiet og arbejdsgiverforeningen om de Konservative. Der er i dag tegn på, at der er skabt en troværdighedskløft mellem politikeren og befolkningen – en kløft, der synes at vokse i takt med udviklingen. For nylig kunne man i et dagblad læse, at danske toppolitikere sendte afbud til et møde på vestkysten, fordi der ikke kom TV transmission. Dette kan stå som et udtryk for, at politikeren mere retter sig efter TV-folkene end den folkelige interesse for et personligt møde. Men under valgkampen møder vi politikere, som hver især søger at markere de mest tiltrækkende standpunkter. Disse lovende standpunkter forsvinder derefter i en tåge, når valgkampen er overstået. Det politiske arbejde imellem valgene kommer således til at se ud som en langsommelig og endeløs strid om ord. »Alle skal have ret til uddannelse, så langt deres evner rækker«, hed det. Dette kræver en stærk forøgelse af uddannelseskapaciteten på alle områder. Hvad er der sket? Et ungt menneske skal i dag være glad, hvis der er plads til ham på de forskellige uddannelsessteder. Nok bygges der – men ikke i et tilstrækkeligt tempo. Kunne man ikke i planlægningen have forudset, at det netop er i disse år, de store årgange er i uddannelsessituationen? Der kan nævnes mange flere områder, hvor trægheden eller uviljen til at løse problemerne er fremtrædende. Troværdighedskløften mellem det, politikeren udtaler under valgkampen, og det virkelige arbejde på »tinge«, øges i det moderne samfund. Det er derfor af største vigtighed, at de politiske partier tager deres grundsyns-

punkter op til revision og formulerer nye synspunkter om menneskets handlefrihed, udfoldelse, begrænsning og anerkendelse. Om arbejde og fritid og sidst, men ikke mindst et idégrundlag byggende på nutidige og ikke historiske klassemodsætninger.

Det er kedeligt at konstatere, at vi er i stand til at skabe det utroligste på de teknologiske områder, og at vi ikke anvender flere kræfter på at skabe menneskelige trivsels- og levevilkår overalt i verden. Vi kunne afskaffe mange af de dårlige forhold, der eksisterer mellem nationer, mellem mennesker. Vi kunne sørge for at vore landskaber blev smukke og vore byer rene. Vi kunne skabe boliger, hvor mennesker kunne trives. Vi kunne . . . Ja, vi kunne. Det fornuftigste vi kunne gøre, ville være at bære os fornuftigt ad. Kort sagt – bevidst søge at skabe et samfund for mennesker som mennesker, og ikke lade det »tekniske himmerige«, der kun tænker på øget produktion of afsætning til et publikum så ensartet som muligt, være ledetråden.

Vi skal ikke lade Aldoux Huxleys motto for verdensstaten: »Fællesskab, Ensartethed, Uforanderlighed«, blive til virkelighed.

Svend Slipsager

En stat i forandring-?

En tysker ser kritisk på sit hjemland

Da jeg for 8 år siden for første gang kom til Danmark og blandt danske studenter, blev jeg med det samme konfronteret med en mængde mere eller mindre aggressive spørgsmål om Tyskland. Jeg var overvældet og følte mig for første gang som »Tysker«. Min første reaktion var vrede, hvordan kunne de tillade sig at angribe mit land på den måde, hvilke forudsætninger havde de for at kunne dømme? Men min vrede forvandlede sig hurtigt til hjælpeløs opgiven. Hvad vidste jeg om mit eget land, hvilken ret havde jeg til at vise deres angreb tilbage? – Også en anden tanke strejfede mig: hvorfor bliver en ung tysker ikke behandlet ligesom en hvilken som helst anden udlænding, hvorfor bliver vi altid tvunget ud i en forsvarsstilling, er vi anderledes end de andre? Jeg havde mange ting jeg hellere ville tale om, kunst f. eks., litteratur, musik, men igen og igen blev jeg konfronteret med politiske problemer.

Det, der gjorde størst indtryk på mig, og som jeg inderst inde skammede mig over, var, at jeg ikke magtede at forsvare mit land. Jeg, som havde levet 20 år i Tyskland, kunne ikke give svar på deres spørgsmål. Var min viden virkelig så ringe, hvad havde jeg lært på gymnasiet, læst i alle de mange år? Jeg blev klar over, at min historiske viden ikke gik længere end til 2. verdenskrig, at jeg vidste mere om Bismarck end om Hitler.

Det, der var endnu sværere at indse, var, at meget af det, jeg havde lært, var mere tysk ønsketænkning end objektiv viden. Jeg, som var så stolt over min nyerhvervede studentereksamen, så stolt af min viden, som jeg havde papir på, begyndte at tvivle på, om min indstilling til tilværelsen, som jeg havde fået i hjemmet og i skolen, var rigtig.

Denne opdagelse var et chok for mig og bevirkede, at jeg nu tvivlede på alt, hvad jeg havde lært, og på mine lærere, som jeg havde set op til.

I dag ved jeg, at denne holdning var forkert, og at jeg dømte for hårdt. Ikke engang min familie skånede jeg for hård kritik. Alle de spørgsmål, som jeg ikke havde kunnet svare på, stillede jeg nu mine lærere og min familie. Men ingen steder fik jeg tilfredsstillende svar.

Men nu krævede jeg oplysning. Og jeg forventede ikke at finde

det i tyske bøger, det var en af grundene til, at jeg ønskede at lære dansk så hurtigt som muligt. For at erfare noget om Tyskland ville jeg læse noget, som ikke var skrevet af en tysker. Det mærkelige var, at jeg så stødte på en bog, skrevet på dansk (oversat), af en tysk kvinde: Gudrun Tempel. Denne bog gjorde et stort indtryk på mig. Her fandt jeg svar på alle mine spørgsmål, en åben og ærlig og meget kritisk vurdering af det land, som jeg havde levet i i 20 år med skyklapper på. Jeg blev bekræftet i min kritik og blev endnu mere skeptisk overfor mine landsmænd, ligesom mine danske venner var det.

Det var en svær tid for mig, fordi jeg mistede min åbenhed overfor mine venner i Tyskland, og for min familie. Jeg følte mig som en outsider. Jeg var i mellemtiden blevet gift med en dansker, men når jeg var i Tyskland, var jeg heller ikke mere en af dem.

Det var forbi med min lykkelige uvidenhed. Min skole, som jeg havde været glad for, blev nu i mine øjne en slaveanstalt, hvor lærerne herskede med uindskrænket magt. Og min familie? Hvor havde de været under krigen, hvad havde min far, min onkel, min bedstefar gjort? Jeg vidste ingenting.

I dag ved jeg, at deres tavshed på mine spørgsmål ikke var dårlig samvittighed, men en magtesløshed overfor erindringen om alle de frygtelige ting, der var sket. De forventede ingen forståelse af deres problemer hos mig.

Hvad var så grunden til min kritiske holdning? – I 1949 fik Vesttyskland en demokratisk forfatning efter amerikansk/engelsk forbillede. De allierede besættelsesmagter dikterede: nu skal I være demokratiske. Efter flere hundrede år med autoritært styre, som så det som sin fornemste opgave at holde befolkningen i politisk uvidenhed, og med alle midler søgte at undertrykke en demokratisk opvågnen.

Hvordan kan man ovenfra tvinge et folk til at være demokratisk? Demos – folket N skal selv forlange at ville styre sig selv. Demokratiet, som det praktiseres i øjeblikket i Tyskland, er som et skuespil, hvor aktørerne alt for tit falder ud af rollerne.

Har Tyskland ingen mulighed for at blive en demokratisk stat? Kan ungdommen formå at befri sig for de traditioner, som deres forældre og generationer før dem har opbygget? –

Nietsche sagde for 100 år siden: Det tyske væsen findes endnu ikke, det må først skabes, det må engang fødes til live, så det bliver synligt

for alle og udfolder sit eget væsen. Men enhver fødsel er smertelig og voldsom. –

Den største hindring for tyskerne til at bryde med fortiden og finde deres eget væsen, er et system bygget på hieraki. Det begynder med den udpræget patriarkalske familie. Faderen er for barnet et menneske, man skal respektere og adlyde ubetinget. Herved bidrager man ubevidst til at nedbryde barnets trang til selvstændighed. – Så kommer barnet i skole. Det skal forberedes til livet, et liv, som består i at udføre, hvad de overordnede siger. Her hersker guden »dygtighed«, som G. Tempel siger i sin bog, »Tyskland, – jamen hvor ligger det?« – Citat: »Er tyskeren virkelig for alvor engageret i noget? Med hele sin person? Ja, han er. Han er det i to ting: i dygtighed og lydighed. Ikke i noget som helst andet. Der er intet andet i verden, som virkelig angår ham og hans ære. Hvis tyskerens karakter overhovedet har to søjler, så er det disse to. En tysker, som er dygtig, behøver ikke at være andet. Tyskerne vil respektere ham, beundre ham«.

Hvorfor har de unge ikke for længst gjort oprør mod denne slaveanstalt, som kaldes skole? Fordi man i skolen har to meget effektive midler til at dræbe alt oprør med: karaktererne – som man får 3 gange om året – og eksamen. Eksamenspapir er en livsvigtig ting i Tyskland. Hvis man er et af disse ulykkelige mennesker, som af den ene eller den anden grund ikke kan skaffe sig sådan et stykke papir med underskrift og flere officielle stempler på, kan man lige så godt opgive at blive til noget.

En lærer er altså en meget betydningsfuld person, det ligger i hans hænder om man får de karakterer, der er nødvendige for at blive rykket op i den næste klasse. Får man et 6-tal (d.v.s. dårligste karakter), må man gå året om, og gentager det sig, må man forlade skolen, d.v.s. man får ikke lov til at gå på gymnasium, men må gå over i mellemskolen, og derfra til folkeskolen. Det regnes for den mest ydmygende ting for et barn, og en ulykke for forældrene.

Jeg læste for et års tid siden i en tysk avis en artikel, som chokerede mig dybt. Overskriften lød: Nødtjeneste for dårlige karakterer. – I München og Berlin har pædagoger og forældre oprettet en nødtjeneste for elever med dårlige karakterer. Et mangelfuldt vidnesbyrd må ikke mere forårsage panikagtige handlinger; med alle midler vil vi forsøge at forhindre selvmord eller selvmordsforsøg som følge af dårlige karakterer. Man vil hjælpe alle de unge, som af samme grund

ikke tør gå hjem. Man har oprettet en telefonledning, som kan benyttes både dag og nat, så at elever kan henvende sig anonymt. Telefonnummeret er offentliggjort ved alle skoler, og elever med dårlige karakterer kan få beskyttende ledsagelse på den tunge gang til forældrehjemmet. Man vil hjælpe de arme fortvivlede menneskebørn, som flakker om i gaderne og prøve at forhindre, at deres forældre prygler dem på grund af manglende dygtighed i skolen.

Det, jeg synes er mest tragisk i denne historie, er, at man først nu, efter at elever i mange år virkelig har begået selvmord i fortvivlelse over dårlige karakterer, begynder at forstå, at der er noget galt. Men man begynder ikke at forandre skolen, som er årsag til disse ulykkelige tilfælde, nej, man sætter bare et lille trøsteplaster på.

Sker der så slet ingen udvikling i skolen? Hvad med de nye lærere, som jo får en ny og moderne uddannelse, har de ingen mulighed for at forny og forbedre forholdene?

Jeg kan kun sige det bedste om de tyske seminarier: uddannelsen ligner mere end den danske seminarieuddannelse et universitetsstudium, og studenterne er fuldstændig frit stillet med hensyn til hvilke fag de vil vælge.

Men jeg har utallige gange oplevet, at en ung, nyuddannet lærer, som kom fuld af energi og ideer på en skole, snart måtte opgive dem på grund af de ældre kolleger. Den unge lærer får alle de fag, som de andre ikke gider beskæftige sig med. Rektor på en skole er en stor autoritet, som er ansat af ministeriet, og som skal overvåge sine undergivne, om de nu også passer deres arbejde. Det var meget mærkeligt for os elever at se vores lærer eller lærerinde, som i vore øjne var en magtfaktor, fordi hun havde vores skæbne for fremtiden i sine hænder, blive meget lille, ryste eller stamme, fordi skolens leder pludselig viste sig i klasseværelset.

Som det var i skolen, var det også på arbejdspladsen. Man var efterhånden blevet vant til at lystre, ikke at tænke for meget selv, og man havde affundet sig med at lade andre tænke for en.

Først når dette autoritære system bliver afløst af mere menneskeværdige forhold, kan man begynde at tale om et demokrati i Tyskland. Først når de ældres autoritetskrav forsvinder, kan vi få unge, dygtige mennesker med nye ideer ind i politik, i skoler og i ledende stillinger.

I Danmark er det dog muligt, at unge mennesker sidder f. eks. i folketinget, det ville være utænkeligt i Tyskland. Her møder vi Tysk-

lands ærværdige akademikere med doktor- eller professortitler. Det kan godt være, det er meget dygtige mennesker med stor viden, men det vigtigste har ingen af dem kunnet: at oplyse befolkningen og gøre dem til selvstændigt tænkende, politisk bevidste mennesker. I stedet for holder man af alle kræfter live i drømmen om et Stortyskland (dreigeteilt niemals).

Da jeg for første gang hørte om elevdemonstrationer og studenteroprør, fik jeg håb igen. Havde de unge virkelig formået at stå sammen imod denne mur af autoritet og magt? Jeg var begejstret!

Det begyndte i Berlin, hvor studenterorganisationerne rejste sig, og af disse var SDS (Sozialistischer Deutscher Studentenbund) under ledelse af Rudi Dutschke den mest kendte. Her startede de første slagsmål mellem unge demonstranter og de militærisk uddannede politistyrker. Her faldt det første offer for politiets hensynsløse fremgangsmåde, student Ohnesorge. Berliner Senatet gjorde alt for at skjule de grusomheder, som var begået af politiet. Bladkongen Axel Springer opfordrede den tyske borger, manden på gaden, til at bekæmpe studenterne, som »var betalt og ophidset af kommunistiske lande«. Axel Springer har formået at opbygge en pressemagt, der ikke har sin lige i verden. Med sine 19 aviser og tidsskrifter og et oplag på 17,5 mill., behersker han den tyske presseverden med en trediedel. Alene hans »revolverblad« Bild, som præger den menige mands indstilling til verden omkring ham, har et oplag på 4,16 mill.

Studenterne optog kampen. I hele Vesttyskland rejste ungdommen sig. De to store farer for demokratiet var: Springer-koncernen og Notstandgesetze. Efter mange års politisk desinteresse og sløvhed var man nu villig til at sætte alt ind for at vække befolkningen. Men befolkningen, manden på gaden, ville ikke vækkes. Interessere sig for politik? Nej, hvad havde man politikerne til? Lad os være i fred. – Det var Axel Springers frø, som nu spirede. Man fik ikke øjnene op for den virkelige fare, men blev dybt forarget over disse »langhårede, beskidte dagdrivere, som hellere skulle passe deres studier«. (Bild-citat).

Det var og blev et intellektuelt oprør uden nogen tilslutning fra befolkningen. Kløften mellem Tysklands kritisk tænkende og politisk engagerede mennesker og »Biedermann« er større end nogensinde. Man taler ikke mere det samme sprog.

Min spontane begejstring over ungdommens oprør, som jeg den-

gang mente var begyndelsen til et nyt demokratisk Tyskland, endte i resignation.

Fornyelsen må komme nedefra, fra den brede masse. Men kan det nogensinde ske, når politikerne beskytter de kræfter, der bekæmper de nye ideer og reformtanker, som er vågnet i ungdommen?

Ingrid Slipsager

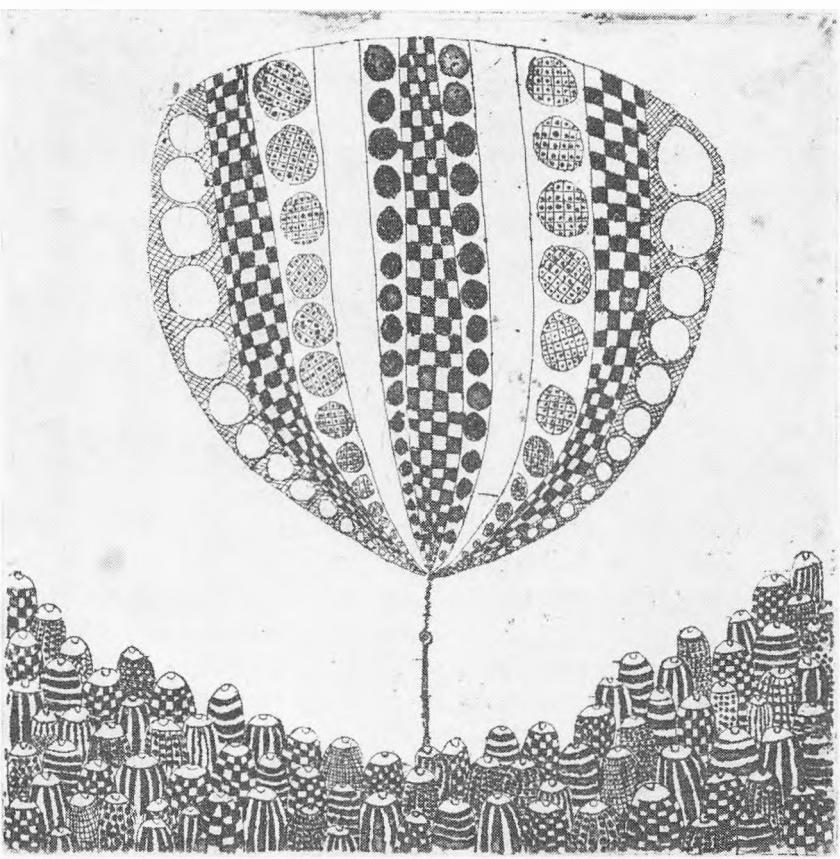

Landsby i Ghana

Folkevognen var lyseblå og bar på begge døre teksten »CD« plus nogle tal og bogstaver. CD står her ikke for Corps Diplomatique, men for community development, d.v.s. det departement under socialministeriet i Accra, som har med lokale udviklingsprojekter, herunder voksenundervisning på det mere elementære plan, at gøre. – Jeg satte mig ind i vognen til chaufføren og min gode ven, Samuel Ohene, der er leder af undervisningen for voksne analfabeter i Ghana. Han var blandt deltagerne i UNESCO-seminaret på Antvorskov i 1967, og han havde tilrettelagt et frygtindgydende grundigt program for mit besøg i hans land i maj måned i år, hvor jeg som udsending for UNESCO og u-landsstyrelsen skulle se på projekter i voksenundervisning, træffe tidligere deltagere i kurser og seminarer og nå frem til en forestilling om, hvordan Danmarks bidrag til dette arbejde bør gribes an i fremtiden. –

Vi kørte ud af Accra ad en bred, jævn asfaltvej med kurs mod nordøst. Sam havde fortalt, at jeg ventedes til stede for at indvie et kulturcenter eller forsamlingshus i en landsby ved navn Mamfe, ca. 75 km borte. Forinden skulle vi besøge et par andre projekter og skoler.

Vognen drejede af fra hovedvejen ind ad en jordvej mellem to–tre meter høje majsmarker; den vred sig frem over sten og uden om dybe huller i den rødlige ler, svingede gennem en lund af mango- og appelsintræer og forbi en klynge huse i skyggen af et par store flammetræer – således benævnt på grund af deres flammende røde blomsterskærme. Et par hunde for gøende ud imod os fra deres skjul mellem lervæggene. Vejen fortsatte endnu et par kilometer, men blev stadig mere bundløs og ujævn, og på begge sider voksede nu den form for vegetation, som vi herhjemme kalder »junglen«, men som i Afrika kaldes »the bush«, busklandet.

Det var smeltende varmt, og skjorten og de lette lærredsbukser klæbede til kroppen. Man måtte vænne sig til at gå med konstant fugtigt tøj, fordi luftens indhold af vanddamp er meget stort.

Ved en vejgaffel standsede vi og fortsatte til fods ad en snoet sti op over en bakke. Solen brændte her i det fri. Jeg fulgte Sams røde skjorte og brede ryg hen mod en ny bygning af grå cementsten. En lille flok mænd var ved at anbringe taget af bølgeblik. Det var det nye Danfa sundhedscenter, en slags poliklinik for de omkringliggende

landsbyer, hvor en sygeplejerske skulle have den daglige ledelse og tage sig af de lettere tilfælde, og hvor en læge fra Accra ville have konsultationstid et par gange om ugen. Centret skulle også fungere som rådgivningsklinik for kvinderne i spørgsmål om ernæring, fødselskontrol, svangerskabshygiejne, børnepasning o.s.v. Lignende centre er under opførelse mange andre steder i Ghana, oftest med økonomisk grundlag i midler, indsamlet hos den lokale befolkning, men støttet af statskassen, og opført hovedsagelig af frivillig arbejdskraft.

På vej tilbage til bilen kom vi igennem Danfa – en af de landsbyer, som udviklingen endnu ikke har nået. Det var en klynge fattige huse, de fleste af dem opført af soltørrede lerblokke og kun for en dels vedkommende tækket med bølgeblik; de fleste af hytterne havde tag af strå eller grenefletning, og regntiden havde været hård ved dem. Et par geder traskede hen ad landsbygaden. Der var ikke rindende vand eller andre sanitære foranstaltninger; åbne kloakrender gik ad stierne, og husene var bygget tæt sammen. Kogepladsen i sådanne huse er oftest et ildsted på gulvet, bestående af tre sten eller tre lerforhøjninger, på hvilke gryden anbringes over et bål af kvas. Borde er sjældne. Maden står på gulvet.

Denne landsby var i skærende kontrast til en lang række andre, som jeg havde lejlighed til at besøge, og hvor man er nået et langt stykke ad vejen mod bedre hygiejne og højere levestandard, og jeg er Sam Ohene taknemlig for, at han ikke var bange for at vise mig et af de steder, hvor der er lang vej endnu.

Vi skumplede tilbage til hovedvejen og fortsatte mod nordøst hen over den lave kystslette ind mod bjergkæden, der løber parallelt med Ghanas kyst, ca. 50 km inde i landet. Folkevognen klatrede op ad stigningerne og gennem hårnålesvingene. Inde bag bjergene lå Mamfe landsby, hvor man ventede os. Undervejs blev der tid til et par korte ophold ved et seminarium og en kostskole, før vi omsider trillede op foran det nybyggede forsamlingshus i Mamfe. Der stod modtagelseskomiteen: landsbyens ældste med høvdingen i spidsen, alle iført den meget smukke traditionelle dragt. Vi hilste rundt med håndtryk, begyndende ved deres venstre fløj, altså imod uret, og blev derefter ført ind i centret, hvor vi i det største lokale blev bragt til sæde langs den ene væg, og høvdingen og hans ledsagere satte sig overfor. Vi blev nu af den lokale C.-D. embedsmand præsenteret for høvdingen. Dette skete ved henvendelse ikke til høvdingen selv – dertil er han for for-

nem en person, – men til hans talsmand eller talerør, en herre udstyret med en fornemt udskåret og forgyldt stav. Efter præsentationen hilste vi endnu en gang med håndtryk, som ceremonien foreskriver. Og eftersom jeg blev anset for en fornem gæst – UNESCOs repræsentant – rejste høvdingen og de ældste sig og gav udtryk for deres respekt ved at hilse os med håndtryk, atter begyndende fra den venstre fløj. Alt imens fik man tid til at finde sig til rette i lokalet og se nærmere på de mennesker, der opholdt sig der. I baggrunden og udenfor bag de rudeløse vinduer samledes mænd, kvinder og børn og betragtede begivenhedsforløbet, som de kommenterede hele vejen igennem.

Nu blev der bragt en stor lerkrukke fyldt med palmevin ind i lokalet. En af de ældste øste op i en kalabash – skallen af en frugt, der kan minde lidt om græskar, hård og velegnet som skål – og den blev rakt til en af de andre, der trådte udenfor døren og gennemførte en religiøs ceremoni med offer til jordens og luftens guder og bøn for huset, for mig og min familie og min sikre hjemfart. Derefter østes der op til høvdingen og til mig, og endelig til de andre. Jeg gjorde forsøg med at holde kalabashen i den hule hånd; tilskuerne så interesseret til under megen latter. Det var tydeligvis helt forkert. Jeg prøvede så at bruge begge hænder, og de lo endnu værre. Sam måtte lære mig, hvordan man bærer sig ad: man støtter kalabash'en, der er på størrelse med en stor marmeladeskål, med tommelfingeren over kanten og de øvrige fingre langs rundingen. Jeg studerede de andres fremgangsmåde ved indtagelse af drikken og så, at først ofrer man en lille sjat til guderne – hælder den ud på gulvet, som er lerstampet og hurtigt opsuger væsken, derpå drikker man, og det sidste i skålen hældes også ud som offer. Som sagt så gjort. Klappen og bifaldsråb. – Palmevinen, som jeg blev budt på flere steder, er lokalt fremstillet og af lige så svingende kvalitet som det hjemmebryg, man kan blive udsat for herhjemme.

Da nu disse ceremonier var overstået, og man virkelig følte sig budt velkommen, tog vi os god tid til at tale om bygningen og dens anvendelse. Midlerne var tilvejebragt af landsbyens folk, der tidligere også havde bygget vej og posthus, og fra regeringen i Accra havde man fået teknisk hjælp og desuden en del sække cement. Byggematerialet er en blanding af jord, grus og cement, idet den stærkeste og mest holdbare blanding bruges til soklen og ydermurene, mens der spares på den

kostbare cement i skillerummene. Vinduerne er uden sprosser og ruder. Varme er der ikke brug for, og ventilation er strengt nødvendig. Dog er der skodder at sætte for vinduerne indvendig. Gulvet er som regel stampet ler eller fliser; kun i overetagen bruges bræddegulv.

Centret rummede foredragssal, scene, to–tre mindre lokaler, køkken, bibliotek, kontor, og på første sal i hovedbygningen værelser til eventuelle fremmede foredragsholdere og gæster. Vi gik rundt og så på herlighederne, og sluttelig holdt jeg en lille tale, hvor jeg gav udtryk for min oprigtige beundring for det stykke arbejde, man her var ved at være færdige med. Arbejdskraften var i alt væsentligt frivillige fra landsbyen, og det var et stort og velindrettet forsamlingshus.

Tiden for opbrud nærmede sig. Høvdingen lod sin talsmand meddele, at man havde bragt i erfaring, at jeg ikke havde tid at spise med dem, og derfor ønskede landsbyen at give mig en beskeden gave med. Derpå fremtren en flok af de kønneste unge piger med skåle og fade fulde af appelsiner, mangofrugter, solmodne krydrede bananer, ananas, æg – og det gentog sig i hver eneste landsby! Mine ledsagere fortalte mig, at de ikke savnede mad i de dage, de rejste rundt med mig. Hvad stiller man op med 40 kilo appelsiner, to klaser bananer, tre modne ananas, 50 æg og en kalkun – på et hotelværelse? – Jeg takkede for den smukke gave og den hjertelige modtagelse; gaverne kom ned i folkevognens to bagagerum, og turen gik videre. –

Overalt i Ghana foregår den slags projekter. Landsbyerne bygger selv skoler, veje, forsamlingshuse, vandforsyning, poliklinikker, og der er langt flere ønsker, end departementet kan opfylde. Det indtryk, man rejste fra landet med, er blevet siddende: Her er et land og en befolkning med enorme muligheder og vilje til selv at arbejde, selv at bygge. Folk, der har deres egen kultur og traditioner, som vel kan virke fremmedartede på den, der første gang møder dem, men som er karakteriseret af værdighed, venlighed og selvtillid. Der er problemer, mange problemer. Der er nød og fattigdom og uvidenhed og skuffelser. Alligevel: går man rundt og er ved at miste troen på menneskehedens vilje og evne til at indrette denne verden fornuftigt og godt, så skal man rejse til Afrika. Dér er tilliden, dér er viljen til at gøre sig til udviklingens og forvandlingens herre og ikke lade sig rende over ende. Dér tror man på, at det kan nytte noget.

En anden og meget større landsby husker man, Tsito hedder den, og på bjergskråningen ovenfor ligger Awudome skolen, rejst af Mellem-

folkeligt Samvirke i 50'erne, en tid brugt som en slags højskole; men siden statskuppet i 1966, da Kwame Nkrumah blev afsat og flygtede, har den på det nærmeste stået tom. Nu er man begyndt at bruge den pånyt. – Vi havde aftale med lederen af instituttet for voksenundervisning om et møde der, men var lidt forsinkede og nåede først frem efter mørkets frembrud, og vi måtte ud for at prøve at finde ham i landsbyen. Mens Sam og chaufføren gik rundt og spurgte efter ham, spadserede jeg frem og tilbage på landsbygaden. Det var kulsort mørke og så varmt, at luften næsten brændte på huden. I husene og hytterne lyste petroleums- og olielamper, og bålene fra de udendørs ildsteder flammede og glødede. Det var henimod tiden for dagens sidste måltid, som spises ca. halv ni, og den krydrede brænderøg og lugten fra de mange gryder drev ind mellem husene; når vejret tillader det, tilbereder man maden uden døre. Snakken, fodtrin, hist og her sang, gedebrægen, hundeglam, unge pigers fnisen og hvin, barnegråd, nu og da et lavmælt »godaften« fra en, der passerede forbi, – og som en overtone bag det altsammen cikadernes høje, fine piben, afbrudt af fugles og dyrs skrig og brummen fra »the bush« ikke så langt borte. Afrika.

Så kom Sam og chaufføren tilbage. De havde fået en adresse. Da vi satte os ind, sagde Sam: »De kunne bruge noget elektricitet her«. Jeg måtte give ham ret: lys, ventilation, pumper, maskiner, men især lys. Og jeg fortalte ham om min barndoms jyske landsby, hvor vi fik elektricitet i 1935, men først gadebelysning efter krigen, og om det buldrende mørke i de overskyede, måneløse efterårsaftener. Det ligger dog kun 33 år tilbage. Tsito har elektricitet senest om ti år.

Det går stærkt i vore dage.

Helge Severinsen

Velkomstkomité eller ungdomsoprør?

Året 1967-68

Tak for godt fremmøde! Vi tænker på elevmødet 1968, der samlede henimod 200 deltagere, til trods for flytningen fra juli til september. Der havde været megen skepsis hos mange, men den blev gjort til skamme søndag den 29/9, da vi kunne byde velkommen til en fyldt sal til elev- og efterårsmødet.

Omlægningen af terminerne blev jo i sin tid begrundet med, at vi ønskede en mere jævn belægning af skolen og dermed en ensartet belastning af personale og bygninger hele året rundt. Sommerskolen var gledet under de 30, og vinterskolen var godt og vel i overkanten af, hvad skolen kan rumme. Vi ville prøve at nå frem til ca. 60 elever både efterår og forår. Det ser ud til at skulle lykkes. Efterår 1967: ca. 40 elever. Forår 1968: ca. 60 elever. Efterår 1968: ca. 60 elever. Forår 1969: god gang i indmeldelserne.

De optimistiske toner må dog afstemmes mod de pessimistiske: de økonomiske vanskeligheder, som folkehøjskolen i dag er midt i. Vi har nu i en årrække ventet på en revision af højskoleloven, som skulle kunne gøre det muligt at sørge for en blot nogenlunde vedligeholdelse af bygninger og inventar, at følge blot nogenlunde med tiden med hensyn til undervisningsmateriel, og ansætte blot nogenlunde de medhjælpere, der er brug for. Omsider ser det ud til at lysne. Loven er ved at være klar, og den vedtages formodentlig i dette folketingsår med ikrafttræden fra 1. april. Men tilbage står at råde bod på alt det,

som har måttet udskydes og gøres halvt eller kvart i de seneste år. – Den nye lov vil muliggøre en mindskelse af elevbetalingen, der nu er oppe på 700 kr. pr. måned, og forhåbentlig (formodentlig) betyde, at flere får råd og lyst til at bruge nogle måneder på en højskole.

De »store« årgange er nu ved at have passeret højskolealderen, og der må i de nærmeste år forudses en skærpet konkurrence om de elever, der er »på markedet«. Man kan gå to veje, synes det; enten tilbyde specialer og »linjer«, der peger frem mod erhvervsuddannelse eller – som vi vil foretrække at gøre – samle sig om det almendannende og holde ganske almindelig folkehøjskole.

Men når det er sagt, må det tilføjes, at også undervisningen i de almendannende fag, højskolefagene, samlet om litteratur, kunst, historie og samfundslære, kræver tidssvarende metoder og tekniske hjælpemidler. Vi må forny os selv, og vi må forny materiellet. Det fører naturligt til at nævne, at byggesagen er på vej gennem instanserne i ministeriet, og at vi forventer inden så alt for længe at gå i gang. Ventetid gør utålmodig, og den er ubehagelig, når beslutningen nu *er* truffet, men den giver også muligheder for at tænke over planerne en ekstra gang og finde frem til de forbedringer i indretningen, som siden kan spare mangen en ombygning.

Og nu til årets kronik: Efterårsskolen 1967, den første, er der kun godt at sige om. Det var en aktiv og levende gruppe, der gav os nok at bestille, og der var aldrig nogen tøven med at hjælpe til og stå solidarisk med skolen, når det tiltrængtes, ved møder og fester.

Månedsmødet i november havde Knud Hansen, Askov, som taler, og emnet for det spændende foredrag var Dostojevski's Storinkvisitor fra »Brødrene Karamasov«. I december ved adventsmødet talte Erik Gelting-Hansen fra Vallekilde, levende og fængslende. Og efter forældredagen var der ikke længe til jul og dermed afsked med efterårsholdet. En af de sidste dage glædede de os alle og mest børnene på stedet – og dem er der mange af i disse år – med at holde børnejuleforberedelsesfest. Ungerne var ellevilde, og det tog sin tid at få dem til ro hen på aftenen. –

4. januar, og første forårsskole. Der var godt 60, og glade var vi. Et kritisk, levende, oprørsk hold viste de sig at være, i nogen grad et varsel om det ungdomsoprør, som foråret og sommeren skulle bringe. Det blev helt klart understreget for os – hvad vi da også forlængst havde taget konsekvensen af – at metoder, fremgangsmå-

Det »åbne« særfag: arbejdsgruppe i kunstforståelse

der, regler o.s.v. ikke længere kan begrundes med, at »sådan plejer det at være«. Der må en omhyggelig argumentation og begrundelse til hele vejen igennem.

Vi konstaterede på forårsholdet, at den hidtidige elevrådsordning var utilstrækkelig og havde uheldige konsekvenser. Blandt andet kunne den misforstås i retning af, at der skulle være tale om en »arbejdsgiver-arbejder«-situation. Et udvalg nedsattes af elever og lærere, og i fællesskab udarbejdedes nye regler for samarbejdet, som nu er organiseret gennem et fælles skoleråd. Reglerne er trykt andetsteds i dette hæfte, til orientering ikke mindst for dem, der arbejdede med sagen, og med tak for ærlig indsats.

Kalenderen for januar–april 1968 nævner, at det velbesøgte vinterelevmøde 21. januar havde talerne Søren P. Bregendahl om »Jazz, Beat, Pop« – med demonstrationer – og red. Jørgen Schleimann med udenrigspolitisk orientering. Om aftenen underholdt Virum- og Slagelse-amatører. Månedsmødet i februar var en spændende digteraften med Ulla Ryum, og i marts talte højskolelærer Hans Henningsen, Askov, om »Hvad skal erstatte de politiske ideer«? – et idéhistorisk foredrag, som satte valgkampen og valget i januar i relief.

Valget satte naturligvis sit præg på forårsskolens start og vendte op og ned på planerne for undervisning i samfundslære – de timer, der jo nu er døbt om til »Politik«.

Et nyt indslag i vore arrangementer var samarbejdet med den nystartede »Slagelse Musikkreds«. Ikke mindre end tre koncerter blev afholdt på skolen, først – i januar – med Den danske Kvartet, der

Fastelavnsmandag: Et sælsomt optog med plakater

bl. a. spillede Carl Nielsen, dernæst i marts med ensemblet »Wiener-Solisten«, som gav formiddagskoncert, og endelig – igen i marts – med Det unge Tonekunstnerselskab, som opførte to kammeroperaer. Gymnastiksalen viste sig velegnet til formålet. Orkestret anbragtes ved den ene langvæg og publikum i halvcirkler udenom. Det gav kontakt og liv langt mere, end hvis vi havde brugt scenen.

At onsdagsdiskussionerne bød på en række storartede foredrag, indledninger og drøftelser under medvirken af foredragsholdere udefra, skal nævnes for en fuldstændigheds skyld.

Berlinturen i marts måned fik et godt forløb. Vi havde gjort meget

- rasler penge hjem til Røde Kors' Vietnam-indsamling

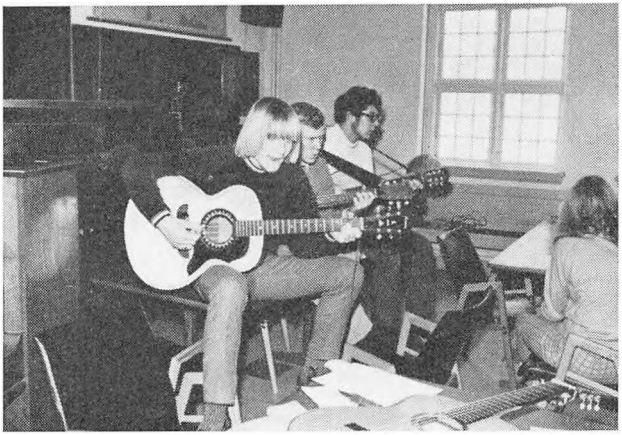

Musiktime

ud af forberedelserne, mere end nogensinde før, med gruppearbejde, film, studier af materiale, foredrag o.s.v., og flere gange bemærkede vore berlinske værter både øst og vest for muren, at det var en af de bedst orienterede grupper, de havde været ude for. Efterhånden er det også blevet et godt program. Man erindrer besøget hos pastor Bruno Schottstädt i Gossner Missionen i Østberlin. Vi var mange i et ikke overvældende stort lokale, det var hen på eftermiddagen, og det var varmt. Flere af eleverne havde studeret det berlinske natteliv med omhu og havde følgelig ikke fået overdrevent megen søvn, så da de kom til sæde, begyndte øjenlågene trods de ihærdigste anstrengelser og grimasser at glide nedad. Schottstädt tog fat, og efter ca. fem minut-

Thygesens danskhold

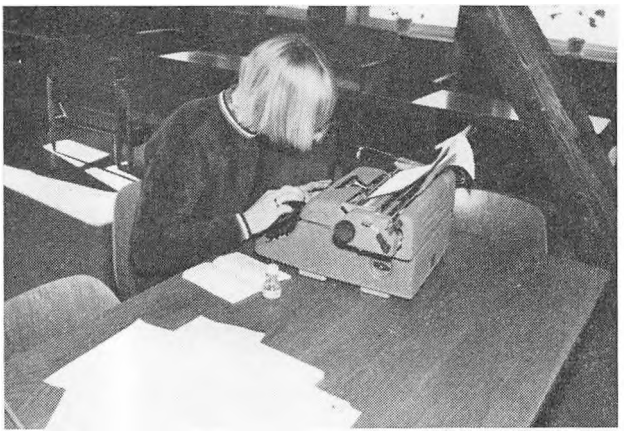

Rapportarbejde

ter skete der noget. Øjenlågene og underkæberne steg opad pøny, så man næsten kunne høre det sige »pling-plang« rundt omkring, lyset tændtes i hjernekuplerne, og det blev en livlig diskussion. – Efter invasionen i Czekoslovakiet i august måtte jeg meddele det østtyske rejsebureau, at vi ikke ønskede at besøge DDR i denne situation. For tiden overvejer vi, om og hvornår besøgene kan genoptages. Bedre mål for studierejsen er svære at finde.

På den traditionelle Københavnstur var vi i folketinget, hvor vi blev modtaget af folketingsmand Egon Jensen, der gav en uhøjtidelig og saglig redegørelse for en folketingsmands arbejde. Vi gjorde pøny Jørgen Andersen fra Socialt Boligbyggeri ulejlighed – heldigvis betragter han det hver gang som en anledning til at fortælle og disku-

Jakob er meget interesseret i stofiryk

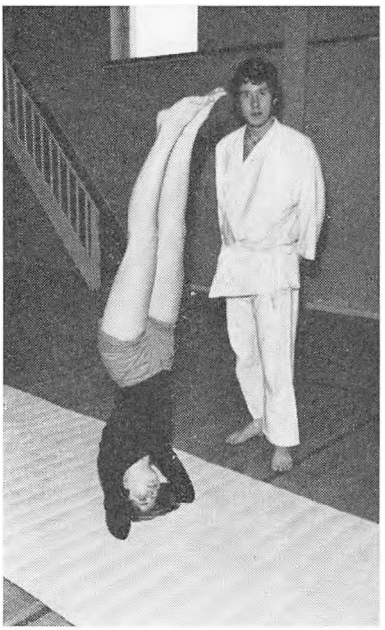

Yoga?

tere om det ungdomsarbejde og det grundsyn på socialt arbejde, som han er brændende optaget af. – Teaterbesøget om aftenen gik til Det ny Scala til Brechts »Den kaukasiske Kridtcirkel« – en storartet forestilling.

Ellers er der kun at berette om dagligdagens arbejde og de festlige stunder, ikke meget forskelligt fra tidligere hold, og dog – vi er nok tilbøjelige til i stadig stigende grad at lægge op til elevernes eget aktive medarbejderskab i undervisningen. Der sker ikke for alvor noget, før de selv tager fat og griber ind. Det betyder, at vi bevidst tager en større risiko, men det betyder også større muligheder.

– Sommerens kurser var mange og forskelligartede. Udvidet weekend for to Round Table – Ladies' Circle klubber, yngre ægtepar med børn. Weekend-kurser for forskellige organisationer. 14 dage på Højskole, desværre med alt for få deltagere. UNESCO seminar om voksenundervisning endnu en gang – formodentlig den sidste. Husmoderferiekursus – voksende tilslutning og som vanligt en stor oplevelse. Og så, fra 3. september, efterårsholdet 1968, som er her indtil jul.

Fra forårsskolen 1968 knyttedes en ny formningslærer til skolen, nemlig maleren Steffen Odd Sølberg. Til september måtte vi igen en

gang beklage, at gode venner og kolleger søgte andetsteds hen. Bregendahl, der er seminarieuddannet, ville prøve at undervise børn, og Thygesens besluttede sig til at tage tilbage til USA. Han fik stilling på den skole, hvor han underviste før, og de drog af i august. Bregendahls bor fremdeles i Aladdinslottet på Liselund.

Det nye lærerpar, som begge er fuldtidsbeskæftigede, er Ingrid og Svend Slipsager. De kommer fra Ungdomshøjskolen ved Ribe og har hovedfag henholdsvis i musik og samfundsfag, men kan derudover lidt af hvert, som sig hør og bør for højskolelærere. Hver gang der kommer nye folk, glæder vi os over, at der tilføres stedet og undervisningen nye impulser og ideer. – Det kan ellers nok være sin sag at komme ind i lærerstaben på Antvorskov og blive klar over, hvor meget arbejde og ansvar det medfører, og i særdeleshed netop nu. I sommer, da vi alle gik med alvorlige bekymringer for økonomien og måtte se på, at dyngen af regninger voksede sig større uden at der var muligheder for yderligere besparelser og indtægter, tilbød de faste folk på stedet i en overgangsperiode at påtage sig ekstra arbejde i have og administration, så at det blev muligt at spare de to stillinger som medhjælper og sekretær. Hensigten var at mindske den gældsbyrde,

Lærerstaben i gang i haven

som skolen vil have at slås med, når den nye højskolelov kommer. Bernt Juhl Pedersen er udnævnt til »overgartner« og organiserer arbejdet udendørs, min kone er administrationschef, og Torben Larsen, hvis kone Aase er økonoma, tager sig af vedligeholdelsen af inventar. Alle andre, inklusive Nissens, svinger spader og river. Det er et stort ekstraarbejde, der på den måde kommer til at hvile på staben. Besparelsen er på godt 5 pct. af de samlede udgifter, så det kan mærkes. Naturligvis kan det aldrig blive en permanent ordning, men er udtrykkelig en håndsrækning i en overgangsperiode, og det kan også tjene til understregning af, hvor nødvendigt det er med en revision af tilskudsgrundlaget i højskoleloven.

Sluttelig skal fortælles, at skolen den 10. november fyldte 60 år. Vi holdt ikke nogen egentlig jubilæumsfest, men indbød i stedet skolekredsens medlemmer til en aften, hvor vi prøvede at gøre rede for mål og midler for højskolearbejde i 1968. Baggrunden må søges i, at et par affærer, bl. a. Ryslingesagen, har afsløret en afstand mellem skolerne og deres støttekredse, der jo mestendels udgøres af mennesker, som var på højskole for en generation siden og derfor ikke har haft mulighed for at følge med i den hastige forandring, som har fundet sted i de seneste år. Det er imidlertid meget vigtigt, at der er gensidig forståelse og tillid mellem støttekreds og skole, og vi søgte derfor at vise, *hvem* der i dag tager på højskole, *hvorfor* de kommer, *hvad* skolen vil dem, og *hvordan* denne målsætning søges virkeliggjort i undervisningen, herunder metoder og teknik. Eleverne var naturligvis med – de deltog aktivt i sidste programpunkt, og der udviklede sig en livlig samtale mellem skolekredsens medlemmer og eleverne. Det var ikke den ringeste måde at holde fødselsdagstale på for den 60-årige skole. Vi havde den glæde blandt gæsterne at se Margrethe Jensen, der var elev i 1909 på skolens første hold, og som i en årrække var formand for elevforeningen. Det gør indtryk på 20-årige elever at møde et menneske, der var elev for 59 år siden!

Det bør nok nævnes, at skolen modtog gaver for i alt 5000 kr., og tilføjes i parentes til almindelig orientering, at gaver til Antvorskov Højskole udover 100 kr. kan fradrages den skattepligtige indkomst.

Det er på tide at slutte denne hilsen med en tak for venlighed og for trofasthed mod skolen, for breve og for hilsener i årets løb!

De venligste hilsener fra

Morten, Jens, Inger og Helge Severinsen.

Elevforeningens generalforsamling
vedtog at forhøje
kontingentet med 2 kr. til *i alt 12 kr.*

Den væsentligste årsag er selvfølgelig stigende udgifter til årsskriftet. De kunne vel netop dækkes uden kontingentforhøjelse; men elevforeningen ville fortsat gerne være i stand til at hjælpe elever, der ikke selv har økonomisk mulighed for at betale hele deres højskoleophold, og det er medlemmerne altså med til ved hjælp af den ekstra daler. Tak!

Af lærermødernes forhandlingsprotokol

I sidste årsskrift berettede vi om en studiekreds i lærergruppen over metoder i voksenundervisningen og om det praktiske resultat, dette arbejde fik i form af en ny timeplan. I det forløbne år er arbejdet fortsat, og et af de emner, vi har beskæftiget os med, er en ny psykologisk-social forsøgslinje, som er oprettet på skolen.

Vi fik i forsommeren en henvendelse fra undervisningsministeriet om at være med til sammen med en række institutioner i andre skoleformer at oprette en sådan forsøgsundervisning, især med henblik på elever, der påtænker at søge ind i sociale uddannelser eller vil tage stilling som praktiske medhjælpere på institutioner af social karakter. Vi påtog os opgaven under den udtrykkelige forudsætning, at denne undervisning måtte stå aldeles åben for alle elever, og at den ikke skulle føre frem til en retningsgivende eksamen af nogen art.

På efterårsskolen 1968 har vi haft et nyt fag på timeplanen: Sociale Institutioner kalder vi det, og det har indbefattet både et studium af det sociale sikkerhedsnet i Danmark og besøg på en lang række sociale institutioner i Vestsjælland. Resultaterne har været så positive, og interessen hos eleverne så stor, at vi fra foråret tilbyder en særlig psykologisk-social forsøgslinje, bygget op på en kombination af foredragene i Danmarkshistorie, en del af timerne i Politik (samfundskundskab), en studiekreds i psykologi og endelig det særlige fag (Sociale Institutioner.

Den nye linje betyder ikke, at vi skærer ned på andre fag, og at der er tale om at møde et behov hos eleverne kan måske ses deraf, at over en tredjedel meldte sig til faget, så vi måtte have to lærere i gang med det.

Derudover har vi arbejdet med strukturproblemerne, som beretningen om skolerådet vil vise det. – Mange tidligere elever har vist interesse for disse beretninger om lærermødernes drøftelser; derfor fortsætter vi dem, og vi kommer igen næste år. *H. S.*

Skolerådet

Nedenfor trykkes, blandt andet til glæde for dem, der var med til at lave dem, lovene for skolerådet på Antvorskov Højskole. Et par ord til indledning: Vi betragter ikke skolerådet som den eneste eller den »rigtige« kontaktmulighed mellem eleverne og skolens øvrige medlemmer. Den uformelle, ligefremme kontakt er fremdeles den vigtigste. Men rådet er et vigtigt instrument til drøftelse af opståede problemer, og her taler alle frit og under demokratisk ansvar. Rådet og dets udvalg kan påtage sig organisationen og gennemførelsen af fællesarrangementer af pædagogisk og kulturel art, og det er endelig en mulighed for træning i parlamentarisk skik.

De her gengivne love er ikke permanente, men er udtryk for et skridt på vejen henimod den bedste ordning. De er ejheller et udslag af »elevdemokrati«, men er en samarbejdsordning, som foreløbig har vist sig at kunne fungere:

LOVE
for
skolerådet ved Antvorskov Højskole.

1. Skolerådet ved Antvorskov Højskole består af forstanderen, økonomaen, de 4 fastansatte lærere og 7 elever, valgt ved nærmere fastsatte regler (jfr. pkt. 7–9). Rådet har til opgave at drøfte alle problemer vedrørende skolens dagligliv og har rådgivende myndighed.
2. Skolerådet afholder regelmæssige møder efter aftale, dog mindst hver 14. dag. Der føres protokol over de på møderne stedfundne forhandlinger.

3. Før beslutning af større vigtighed for det for tiden løbende kursus træffes, skal rådet konsulteres. I særlige tilfælde, hvor hurtig afgørelse er nødvendig, skal i det mindste én repræsentant for lærerrådet og formanden for elevgruppen i skolerådet høres. Rådet informeres ved først givne lejlighed om sagen og om grundene til, at beslutning blev truffet uden indkaldelse af det samlede råd.
4. Skolerådet kan nedsætte udvalg og kommissioner til varetagelse af særlige arbejdsområder (pædagogisk udvalg, kulturelt udvalg etc.). I sådanne udvalg skal være mindst én repræsentant for skolerådet og mindst to medlemmer, som ikke har sæde i skolerådet.
5. Elevrepræsentanterne i skolerådet disponerer over anvendelsen af elevernes fællesmidler, såsom overskud fra fester o. lign.
6. Ethvert medlem af skolerådet kan med mindst 3 timers varsel indkalde til skolemøde for samtlige til skolen knyttede elever, lærere, forstander, økonoma, gartner og medhjælpere. Elevrepræsentanterne i skolerådet kan uden særligt varsel indkalde til elevforsamling, hvortil andre end elever kun har adgang efter særlig indbydelse. Forstanderen skal underrettes om mødested og mødetid.
7. Valg af elevrepræsentanter til skolerådet finder sted i forbindelse med en elevgeneralforsamling senest 3 uger efter elevernes ankomst til skolen. Lærerrådet har pligt til at drage omsorg for, at der vælges en valgbestyrelse blandt eleverne. Opstilling af kandidat til skolerådet sker skriftligt ved mindst fem stilleres underskrift og særskilt for hver enkelt kandidat. Der vælges ved almindeligt flertal og af samtlige elever: 1) en formand, 2) en repræsentant for 2. sal, 3) en repræsentant for 1. sal, 4) fire medlemmer derudover. Afstemningen, der sker skriftligt og hemmeligt, skal være tilendebragt senest 24 timer efter, at kandidatopstilling har fundet sted. Skolerådet konstituerer sig inden 24 timer efter valget.
8. Ekstraordinær elevgeneralforsamling kan indkaldes med mindst 1 døgns varsel af mindst 2 elevrepræsentanter i skolerådet eller af mindst 20 pct. af eleverne. Hvis et flertal af de stemmeberettigede udtrykker mistillid til et af eleverne valgt medlem af råd eller udvalg, må vedkommende gå af, og nyvalg finde sted inden 1 uge. Forlader et skolerådsmedlem skolen, må nyvalg finde sted inden 1 uge.
9. Nyvalg til råd og udvalg finder sted ca. 10 uger efter kursets

begyndelse efter samme regler som ved første valg. Genvalg kan ske. Valgbestyrelse udpeges af skolerådet.

10. Til ændring af disse love kræves skolerådets vedtagelse samt 2/3 flertal på en med lovligt varsel indkaldt elevgeneralforsamling.

Udarbejdet af elevråd og lærerråd den 26. april 1968. Ændret efter vedtagelse på elevgeneralforsamling den 13. november 1968.

Beretning og hilsen fra elevforeningens formand

Ved generalforsamlingen søndag den 29. september 1968 bød formanden for elevforeningen velkommen til det første september-elevmøde, som var glædeligt og overraskende godt besøgt.

Nedgangen i medlemstallet er fortsat og har i det forløbne år været på ca. 100, således at foreningen nu har omkring 1100 medlemmer, hvoraf ca. 1000 betalende. Da flere af de gamle årgange nu falder fra, og da færre af de nye elever forbliver som medlemmer ret længe, må der imødeses en mindre nedgang nogle år endnu.

Foreningen har i året 1967/68 ydet tilskud til en enkelt elevs ophold på skolen, og der er givet tilskud og lån til ni elevers deltagelse i skolens tur til Berlin. Vi har med glæde modtaget tilbagebetaling af en del af lånene.

Formanden takkede for det fine årsskrift og håbede på en fortsættelse af standarden. Det kræver imidlertid en kontingentforhøjelse på 2 kr., og forslag herom blev vedtaget af generalforsamlingen.

Regnskabet viser et underskud på 3.653,28 kr. mod forrige års overskud på 5.657,00 kr. De væsentligste årsager er en stigning i udgifterne til årsskriftet på næsten 4.200 kr. og en kontingentnedgang på over 2.000 kr.

Formanden udtrykte taknemlighed over, at der ikke havde været nogen affære ved Antvorskov Højskole, og mente at grunden var den, at forstander og lærere har formået at skabe samarbejde med eleverne.

Kirsten Christiansen, Karen Lykke Nielsen og Bernt Juhl Pedersen blev alle genvalgt til bestyrelsen, og Ellen Kristensen og Povl Lindersgaard som revisorer.

Ved middagen udnævntes gdr. Hans Bossen, Agerskov, årgang 1917/18 til æresmedlem, da han har været medlem i 50 år.

Elevforeningen sender hilsen til årsskriftets læsere med ønsket om en god jul og et velsignet nytår! *Gunner Villumsen*

Elevforeningens regnskab 1967-68

Indtægter:		*Udgifter:*	
Kassebeholdning pr. 1/6 67	14.516,58	Årsskriftet	9.260,50
Kontingent	9.336,00	Landselevforeningen	350,00
Kunstfond	2.000,00	Lån og tilskud til elever ...	2.100,00
Gaver	300,15	Elevudflugt	400,00
Renter	904,64	Gaver	747,00
		Løn til kasserer/sekr.	500,00
		Papir, porto (brevud-sendelse i juni 1968)	808,70
		Dekort i sparekassen	27,87
		Kunstfond	2.000,00
		Kassebeholdning 31/5 68	10.863,30
	27.057,37		27.057,37

Antvorskov, den 10. juni 1968
Evald Gunnarsen

Regnskabet gennemgået og fundet i orden.

Jægerspris, den 26. 6. 1968
Ellen Kristensen

Lindersgaard, den 20. 6. 1968
Povl Lindersgaard

Elevforeningens bestyrelse

Karen Lykke Nielsen, Falkerslev skole, Horbelev, 1932.
Gunner Villumsen, Gudum, Slagelse (formand), 1946/47.
Poul Nørgaard Nielsen, Stenmagle pr. Stenlille (næstformand), 1939/40.
Kirsten Anker-Møller, Rygårds Allé 52, Hellerup, 1942.
Kirsten Christiansen, c/o Price, Trianglen 4, København Ø., 1956.
Bernt Juhl Pedersen, Antvorskov Højskole, Slagelse, 1958/59.
Lars Andersen, Grønninggård, Arnøje pr. St. Heddinge, 1963/64.

Årgangsrepræsentanter:

1966:	Leif Risegård, Lov.
1966/67:	Ivar Lærkesen, Kollegielejren, vær. 93, Artillerivej 63, Kbh. S.
Sommer 1967:	Ib Hellesen, c/o Holst, Høje Gladsaxe 88, Søborg.
Efterår 1967:	Jytte Bjørch, Ndr. Kystagervej 4, Hvidovre.
Forår 1968:	Torben Dam, Landbrugsskolen, Høng.

Elevkredsene

KØBENHAVN:

1967-mødet holdtes torsdag den 7. december i Vartov. Nissens, Gunnarsens, Juul Pedersens og Severinsens var kommet fra Antvorskov, og det blev en hyggelig og god aften i den tæt fyldte sal med de adventspyntede borde. Kredsens formand er Kirsten Christiansen, c/o Price, Trianglen 4, 5., 2100 Kbh. Ø.

JELLING:

Der var igen i år ganske godt fremmøde den 2. søndag i september i Håndværkerforeningen. Nissen talte om generationskløften og ungdomsoprøret, og det førte til en god samtale, som Severinsen rundede af med nogle betragtninger om skolen i fremtidens samfund. Formand for kredsen er Marie Eggert Pedersen, Pilevænget 15, 7100 Vejle.

VESTJYLLAND:

Ringkøbing og Vardemøderne blev slået sammen til et møde i Tarm, søndag den 13. oktober kl. 19,30 på Bechs hotel. Tilslutningen opfordrede til at gentage mødet næste år. Nissen talte om generationsmodsætningen, og Severinsen fortalte nyt fra Antvorskov og berettede om sin rejse i Afrika i maj–juni. Formandskabet for mødet er: Helga Hansen, Grønnegade 12, 6800 Varde, og Theodor Korsholm, Velling, 6950 Ringkøbing.

RIBE:

Kredsen mødtes på hotel »Munken« søndag den 13. oktober kl. 14. Enkelte fra Varde-kanten havde fundet det bedre at deltage her end i Tarm. Nissen talte, ligesom på en række af de andre møder i elevkredsene, om generationsmodsætningen, og Severinsen fortalte nyt fra Antvorskov og berettede om sin rejse i Afrika. Formand for kredsen er Knud Frydendahl, Eskelund, 6650 Brørup.

ODENSE:

1967- og 68-møderne blev begge velbesøgte; den 17. november 1968 var der over 30 deltagere, som hørte Nissens foredrag om generationskløften. Der blev tid til en samtale om problemet, før Severinsen viste sine lysbilleder fra rejsen i Afrika i forsommeren og fortalte om sine oplevelser. Leder af kredsen er Edel Winther Christensen, Møllevej 1, 5492 Vissenbjerg.

Møder i 1968-69

ADVENTSMØDE: Onsdag den 11. december 1968 kl. 19,30.
Taler: Pastor *Karen Horsens,* Holmens Kirke, København.

VINTERELEVMØDE: Søndag den 19. januar 1969 kl. 15,00.
Højskolelærer *Sig. Juul Andersen,* Askov:
Udenrigspolitisk oversigt.
Højskolelærer *Svend Slipsager.*
Aften: koncert ved elever fra Musikkonservatoriet.

ELEVMØDE OG EFTERÅRSMØDE: Søndag den 28. september 1969. *Program:*
Kl. 12,00: Middag. Kl. 13,00: Generalforsamling i Elevforeningen. Dagsorden i.h.t. lovene. Kl. 15,00 og 16,30: Foredrag. Kl. 18,00: Aftensmad. Kl. 19,30: Skuespil. *Overnatning* kan arrangeres på Liselund, formedelst rimelig betaling. *Tilmelding er nødvendig* senest 4 dage før mødet, hvis man ønsker at overnatte.

Jubilæumsholdene:

50 år: 1918–19 og 1919
40 år: 1928–29 og 1929
25 år: 1944
10 år: 1958–59 og 1959

ELEVKREDSENE: *København:* 10. december 1968 kl. 20 i Vartov, Farvergade 27. Der udsendes kort.
Jelling: 14. september 1969 kl. 14 i Håndværkerforeningen. Der udsendes kort.
Ribe: 12. oktober 1969 kl. 14 på hotel »Munken«. Der udsendes kort.
Tarm: 12. oktober 1969 kl. 20 på Bechs hotel.
Der udsendes kort.
Odense: 16. november 1969 kl. 14,30 i Højskoleforeningens lokaler, Slotsvænget. Der udsendes kort.

Eleverne efteråret 1967

Karen Marie Absalonsen, Holsteinsborg, Grønland.
Frederick Hills Allen, 40 Seeley Ave., Portland, Maine, USA.
Conni Brøndum Andersen, Strøby Møllemark, Strøby.
Inge Andersen, »Ravnelund«, Allested.
Kield Andersen, Fortvej 95, Rødovre.
Lisbeth Andersen, »Kransgård«, Hunseby, pr. Maribo.
Lolly Lau Andersen, Hornemannsgade 42, 1., København Ø.
Birgit Anker-Pedersen, Gamborg, pr. Kauslunde, Fyn.
Jytte Bjørch, Ndr. Kystagervej 4, Hvidovre.
Mogens Poul Bruun, Baltorpvej 122, 1., Ballerup.
Esther Gudrun Christensen, Strandmarksvej 46, 2. tv., Hvidovre.
Hans Chr. Dam, Ystadvej 8, Rønne.
Annelise Elver Hansen, Adolphsvej 27, Gentofte.
Inge Bergmann Hansen, Bremensgade 56, 2. th., København S.
Käthe Hansen, Rørmosevej 3 A, København N. V.
Marianne Weber Hansen, Overgaden o/v 94, 4. th., København K.
Sten Uffe Ingvorsen, Nyvej 49, Ballerup.
Ilse Krügel Jensen, Sundholmsvej 27, st. th., København S.
Birthe Johansen, Byledsgade 45, Rønne.
Lars Kristensen, Regattavej 3, Bagsværd.
Jytte Grejsgaard Larsen, »Baunehøj«, Kindvig, pr. Mern.
Sigrid Hanne Winther Larsen, Oscarsvej 3, Næstved.
Anne Vivi Lynge, Maglehøjvej 14, Frederikssund.
Henrik Mogensen, Nørupvej 6, Rødovre.
Ellen Margrethe Nielsen, Nygade 20, 2., Kalundborg.
Jette Nielsen, Ø. Sandmarksvej 15, Køge.
Mariann Ribergaard Nielsen, Søvej 38, Nykøbing Fl.
Mogens Nyvig, Kildevej 15, Ikast.
Bente Lund Petersen, Asnæsvej 26, Kalundborg.
Karen Petersen, Pæretræsdalen 10, Rønne.
Lisbeth Petersen, Appenæshoved, pr. Næstved.
Bent Herluf Rasmussen, Egøje, pr. Køge.
Sita Rasmussen, Rønvej 22, Glostrup.
Jonna Rubin, Myrtoften 33, Gentofte.
Birte Røper, Hoffmeyersvej 5, København F.
Marit Sandvik, Bjørsetalleen, Molde, Norge.
Anna Mona Stegmann, Tystofte mark, Skælskør.
Lene Sønnersgaard, Sønderkær 21 A, Hvidovre.
Elin Søgaard Thomsen, Søbyvej, Hornslet, Jylland.
Finn Sandvad Thomsen, Løve, pr. Bryrup.
Marianne Taagehøj, Jernbanegade 11, Roskilde.
Gunda Warming, Råhede, pr. Hviding St.

Eleverne foråret 1968

Karen Marie Absalonsen, 3911 Holsteinsborg, Grønland.
Frederick Hills Allen, 40 Seeley Ave., Portland, Maine, USA.
Bodil Skovgaard Andersen, Lemmingvej 7, Stautrup pr. 8260 Viby J.
Kirsten Andersen, Villingebækvej 9, 3100 Hornbæk.
Lolly Lau Andersen, Hornemansgade 42, 1., 2100 København Ø.
Niels Henning Andersen, Prags Boulevard 66, st. th., 2300 København S.
Ole Leif Andersen, Østre Allé 10, »Rio«, 3250 Gilleleje.
Thomas Andersen, »Skovbølling«, 7070 Pjedsted.
Barna Bengtsson, Sortedam Dossering 65 B, Mezz., 2100 København Ø.
Claus Brandt, Kirkebjerg Allé 124, Brøndbyerne, 2600 Glostrup.
Henrik Brandt, »Bakkegård«, Nylars pr. 3712 Lobbæk, Bornholm.
Manus Chantrasorn, 115 Sukumvit Soi 81, Prakaknong, Bangkok, Thailand.
Kristian Saugstrup Christensen, Selde pr. 7870 Roslev.
Niels Christiansen, Langgade 33, 4840 Nr. Alslev.
Torben Skovgård Dam, Gildesgård, pr. 3711 Kølleregård, Bornholm.
Irene Handt, Magistervej 23, 4., 2400 København N. V.
Anita Sparrevath Hansen, Nørre Sideallé 3, 3. th., 2200 København N.
Erik Skjønnemann Hansen, »Høvergård«, Siim, 8680 Ry.
Annette Mona Henriksen, Tolderlundsvej 25, 5000 Odense.
Ole Thomas Holst, Henrik Rungsgade 13, 1., 2200 København N.
Inge Jacobsen, Udbakken 17, 2750 Ballerup.
Birthe Jensen, Østerbyvej, 8310 Tranbjerg J.
Hans Jensen, Møllemose, 5951 Simmerbølle.
Lone Juul Jensen, Skerne pr. 4840 Nørre-Alslev.
Anna Malena Joensen, Andefjord, Østerø, Færøerne.
Birthe Johansen, Byledsgade 45, 3700 Rønne.
Susanne Kirsten Jørgensen, Solskrænten 1, 3400 Hillerød.
Janie Kjeldsen, Hollændervej 26, 3. tv., 2000 København F.
Karen Kornerup, Aftenbakken 21, 2860 Søborg.
Lars Kristensen, Regattavej 3, 2880 Bagsværd.
Lars Hartvig Larsen, Højkær 37, 7., 2610 Rødovre.
Ole Steen Larsen, Rosenvej 22, 2. th., 3700 Rønne.
Inge Helen Madsen, Røde Mølle, Ørum pr. 8721 Daugård st.
Anette Mikkelsen, Øm pr. 4000 Roskilde.
Henrik Mogensen, Nørupvej 6, 2610 Rødovre.
Ellis Mortensen, Bregninge pr. 4871 Horbelev.
Poul-Erik Mortensen, Rosenvej 10, 3700 Rønne.
Anne-Lise Nielsen, Lundby pr. Tjæreby, 4230 Skælskør.
Ingrid Planch Nielsen, Snogholmsvej 1, 2750 Ballerup.
Jutta Bligård Nielsen, »Lynggård«, Stenmagle pr. 4295 Stenlille.
Kurt Nielsen, Ålekistevej 133, 2720 Vanløse.
Helle Nørlund, Trondhjemsgade 15, st., 2100 København Ø.
Normann Pedersen, Bagtrupsvej 7, 5700 Svendborg.

Jan Schreiner Petersen, Lærkevej 24, 5772 Kværndrup.
Anne-Lise Poulsen, Hansstedvej 47, 2500 Valby.
Bodil Rasmussen, 4891 Toreby, L.
Jørn Rasmussen, Møllevænget 26, 4970 Rødby.
Anna Sofia Restorff, Jacob Nolsøesgøta 37 E, 3800 Tórshavn.
Thorkil Riising, Valby Langgade 6, 5., 2500 Valby.
Runólfur Runólfsson, Raudalæk 39, Reykjavik, Island.
Birte Røper, Hoffmeyersvej 5, 2000 København F.
Anna Marie Sandager, Nørre Allé 21, 7400 Herning.
Ane Birthe Schjøtt, Vangedevej 219, 2860 Søborg.
Jørgen Simonsen, Vejleby pr. 4050 Skibby.
Anna Mona Stegmann, Tystofte mark, 4230 Skælskør.
Søren Stentebjerg-Olesen, Slemminge pr. 4990 Sakskøbing.
Lene Sørensen, Bakken 8, 4370 Store-Merløse.
Hall Juul Thiman, Fruevej 33, 2860 Søborg.
Elin Søgaard Thomsen, Søbyvej, 8543 Hornslet.
Finn Sandvad Thomsen, Løve Overgård pr. 8654, Bryrup.
Annette Vejlø, Nyborggade 7, 5., 2100 København Ø.

Indholdsfortegnelse

Evald Gunnarsen: Czekoslovakiet 3
Erik B. Nissen: »Tænk, om de tramped' ned –« 14
Svend Slipsager: På vej mod et nyt samfund 24
Ingrid Slipsager: En stat i forandring –? 29
Helge Severinsen: Landsby i Ghana 35
Inge og Helge Severinsen: Året 1967–68 40
H. S.: Af lærermødernes protokol 49
Skolerådet 50
Gunner Villumsen: Beretning og hilsen fra Elevforeningens formand 52
Elevforeningens regnskab og bestyrelse 53
Elevkredsene 54
Møder i 1968–69 55
Eleverne 1967–68 og 1968 56